

ZÁRÓDOLGOZAT

Kocsis Petra

2025

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS SZAK
Nappali tagozat
Nemzetközi üzletfejlesztés specializáció

Illegális dohánytermékek környezeti hatása a gazdaságra

Belső konzulens:
Katz György

Készítette:
Kocsis Petra

Budapest 2025

NYILATKOZAT

Alulírott KOCSIS PETRA büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2025 év 04..... hónap 25 nap

Kocsis Petra

hallgató aláírása

Tartalom

Bevezetés	6
I. A dohányipar szerepe a gazdaságban.....	7
1.1. A dohányipar szerepe a világgazdaságban.....	7
1.2. A dohányipar szerepe a gazdaságban.....	11
1.3. A gazdasági politika hatása a dohányiparra	15
II. Illegális dohánytermékek hatása a gazdaságra	19
2.1 Illegális dohánytermékek típusai.....	19
2.2 Illegális dohánytermékek látható forgalmi működése	22
2.3 Gazdasági kölcsönhatások	24
III. Társadalmi és egészségügyi következmények	28
3.1 A dohányzás egészségügyi hatásai	28
3.2 Társadalmi kultúra és a dohányzás összefüggései	33
3.3. Gazdasági politika és a társadalmi hatások összefüggése	37
IV. Kritikus pontok, megoldási javaslatok	42
4.1. Negatív kritikus pontok	42
4.3 Pozitív kritikus pontok	43
4.4. Összefoglaló, megoldási javaslatok.....	44
4.4. Fókuszcsoporthoz interjú.....	46
4.5. Kérdőíves kutatás	55
V. Összefoglalás	64
Forrásjegyzék:	65
Felhasznált irodalom.....	65
Interjú kérdések	69
Kérdőív kérdések.....	70

Táblázatok jegyzéke

1. Táblázat Uniós irányadó értékek	17
--	----

Ábrajegyzék

1. ábra 2019-es napi dohányzók aránya 15 év felettieknél.....	9
2. ábra-napi dohányzók aránya nem és korcsoport szerint	10
3. ábra Saját készítésű diagramm	14
4. ábra Honnan szerzik a fekete piacról a dohányt a fogyasztók	Error! Bookmark not defined.
5. ábra Egy doboz cigaretta árszerkezete.....	25
6. ábra Dohányzók száma vs a legális dohány eladások	26
7. ábra A dohányzás rákkeltő hatásai a testünkben	29
8. ábra Különböző elektromos cigaretta formák	Error! Bookmark not defined.
9. ábra Dohányosok a világon 2022.	36
10. ábra Dohányzók aránya 2019-ben régiókra osztva	38
11. ábra Dohányosok leszokási kísérletei 2022-ben	39
12. ábra Dohányzási arány Svédországban	40
13. ábra Nők vs Férfiak kitöltési aránya	55
14. ábra Lakhely kitöltési arány	56
15. ábra Életkor kitöltési arány	56
16. ábra Dohányzási arány	57
17. ábra Illegális termékek terjedése a köztudatban	58
18. ábra Illegális dohánytermékek használata	59
19. ábra Az illegális termékek hozzáférhetőségének percepciója Magyarországon	60
20. ábra Az illegális termékekhez való könnyű hozzáférhetőség okai a válaszadók szerint	60
21. ábra A felelősség percepciója az illegális termékek elterjedéséért	61
22. ábra Tapasztalat illegális termékek miatti csődök kapcsán legális dohányboltokban vagy vállalkozásokban.....	62

Bevezetés

A mai világban fontos szerepet játszik és egyre nagyobb figyelmet kap a fenntarthatóság, valamint a környezettudatosság mind az állam, a gazdasági döntéshozók, mind a társadalom körében. Az illegális dohánytermékek terjedése azonban olyan problémát jelent, amely nemcsak gazdasági és társadalmi kihívásokat vet fel, hanem komoly környezeti következményekkel is jár. Mivel az illegális dohánykereskedelem hatásaival kapcsolatos kutatások elsősorban az állami bevételekre és a bűnözésre fókuszálnak, a környezeti aspektusok kevésbé kerülnek reflektorfénybe.

Ebben a szakdolgozatban arra vállalkozom, hogy feltárjam az illegális dohánytermékek gazdasági és környezeti hatásait, és bemutassam, milyen módon járul hozzá ez a jelenség a fenntarthatatlan fejlődéshez.

A témaválasztás indokoltsága több tényezőre vezethető vissza. Egyrészt az illegális dohánykereskedelem világszerte komoly problémát jelent, mivel jelentős adókiesést okoz az államok számára, amely végső soron a gazdasági stabilitást is veszélyezteti. Másrészt a gyártási és szállítási folyamatok ellenőrizetlensége miatt az illegális dohánytermékek előállítása fokozott környezeti károkat okozhat.

Az ilyen termékek gyakran nem felelnek meg a környezetvédelmi előírásoknak, előállításuk során pedig nagy mennyiségű vegyi anyag kerülhet a természetbe. Emellett a csempészet és az illegális termékek terjesztése is jelentős ökológiai lábnyomot hagy maga után, például az erdőirtások és a veszélyes hulladékok miatt.

A kutatás célja, hogy rávilágítson az illegális dohánytermékek rejtett gazdasági és környezeti hatásaira, valamint megoldási lehetőségeket javasoljon a probléma enyhítésére. A dolgozat választ keres arra, hogy milyen mértékben befolyásolja az illegális dohánykereskedelem a fenntartható fejlődést, és milyen intézkedésekkel csökkenthető ez a hatás. Emellett szeretném összehasonlítani, hogy milyen állami hatásokat hoz az, hogy egyes országokban a legálisnak vélt termékek Magyarországon illegálisak.

A téma relevanciáját az is alátámasztja, hogy a környezetvédelmi szempontok egyre inkább előtérbe kerülnek a gazdasági szabályozásokban és a nemzetközi együttműködésekben. Ennek fényében a vizsgálat hozzájárulhat egy átfogóbb megértéshez és a hatékonyabb stratégiák kidolgozásához.

I. A dohányipar szerepe a gazdaságban

A szakdolgozat első fejezetében leginkább a dohányipar gazdaságban betöltött szerepét vizsgálom meg részletesen. Bemutatásra kerül a dohányipar szerepe a gazdaságban és a világgazdaságban, a dohány története, valamint az elterjedésének okai. Megvizsgálom a jelenlegi fogyasztási arányokat és a dohány használatának helyzetét.

Kitérek a dohányipar szabályozási környezetére, valamint annak gazdasági következményeire, beleértve a jövedéki adókat és az iparág fenntarthatósági kihívásait. Emellett megvizsgálom a dohányipar által okozott gazdasági terheket.

1.1. A dohányipar szerepe a világgazdaságban

A dohány és dohánytermékek története

A dohány és a dohánytermékek története egészen Kr. e. 6000-ig nyúlik vissza. A ma dohányként ismert növény, a *Nicotiana tabacum*, a *nicotiana* nemzetség tagja, amely közeli rokonságban áll a mérgező nadragulyával. Eredetileg kizárólag az amerikai kontinensen volt fellelhető.

1492-ben, amikor Kolumbusz először lépett az Újvilág földjére, az őslakos törzsek szívélyesen fogadták. Ajándékokat vittek neki: gyümölcsöket, ételeket, lándzsákat és szárított dohányleveleket. Mivel ezek nem voltak ehetőek és sajátos illatuk volt, Kolumbusz és emberei a dohányleveleket a tengerbe dobták.

Hamarosan azonban rájöttek, hogy a dohány az őslakosok számára nagyon értékes. Kereskedtek vele, ajándékként adták tovább. Rodrigo de Jerez és Luis de Torres voltak az első európaiak, akik dohányzást figyeltek meg Kubában. Jerez hamarosan rabja lett ennek a szokásnak, és hazatérve Spanyolországba magával vitte a dohányzás szokását is.

Jerez szomszédai megrémültek attól, hogy füst jön ki a száján és orrán, ezért az inkvizíció elfogatta, és közel hét évig börtönben tartotta. Ennek ellenére a dohányzás gyorsan elterjedt Spanyolországban és Portugáliában, különösen a tengerészek révén.

A 15. században a portugál tengerészek szinte minden kereskedelmi állomásukon termesztettek dohányt személyes használatra és ajándékozásra. Az 1500-as évek közepére Brazíliában már

kereskedelmi célból termesztették, és hamarosan keresett árucikké vált Európában és Amerikában is.

A 16. század végére a dohánynövény és a dohányzási szokás szinte minden európai országban megjelent. Egyes orvosok gyógyszerként tekintettek rá. Például Nicolas Monardes 1571-ben könyvet írt, amelyben 36 különböző betegségre ajánlotta a dohányt.

A cigarettafogyasztás a világháborúk alatt érte el csúcspontját. A dohánygyárak milliós nagyságrendben küldtek cigarettákat a fronton harcoló katonáknak, akik közül sokan függővé váltak. A cigaretták bekerültek a katonai C-rációkba is, amelyek élelmiszer és egyéb alapvető ellátmányokat tartalmaztak.

Az 1920-as években a dohányipar női fogyasztókat is megcélozta, és olyan márkákat vezetett be, mint a „Mild as May”, amely a dohányzást nőiesebb szokásként próbálta beállítani. Az amerikai női dohányosok száma 1935-re megháromszorozódott.

A dohány és a dohánytermékek ma szigorú szabályozás alá esnek. A dohánygyárak rengeteg pert veszítettek el, és kötelesek egyértelműen feltüntetni termékeik egészségkárosító hatásait. A dohányreklámokat jelentősen korlátozták.

Ennek ellenére a dohányipar milliárdos üzlet maradt. Becslések szerint 1 milliárd ember dohányzik világszerte, és a dohányzás okozta egészségügyi és környezeti károk trillió dollárokba kerülnek. Több erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy különösen a tizenéveseket és fiatal felnőtteket felvilágosítsák a dohányzás veszélyeiről.

Jelenlegi fogyasztási arány

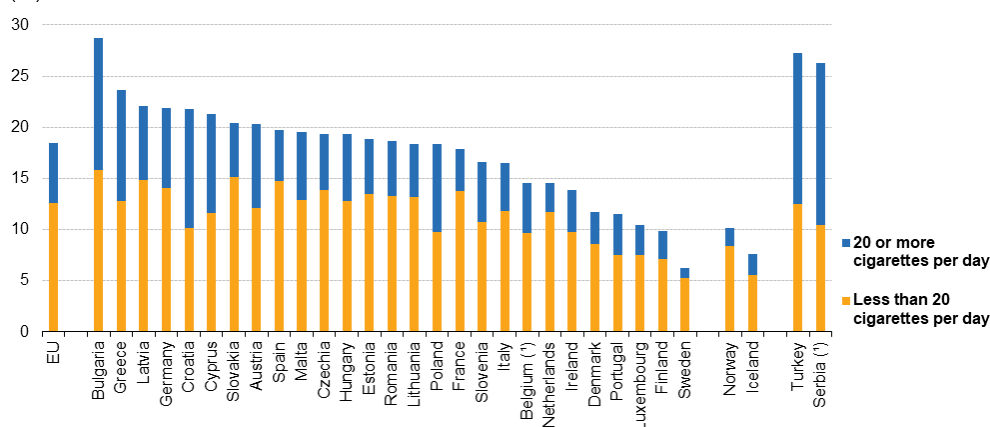
Számos EU-tagállamban a dohányzás elterjedtsége az utóbbi évtizedekben stabilizálódott vagy csökkent. Ennek ellenére a dohányzás továbbra is az EU legnagyobb elkerülhető egészségügyi kockázata, és következményei komoly terhet rónak az egészségügyi rendszerekre.

A cikkben szereplő adatok az Európai Egészségügyi Interjúfelmérésből (EHIS) származnak, amelyet 2019-ben végeztek, és amelyben 15 éves és idősebb személyeket kérdeztek meg. Az adatok azt mutatják, hogy jelentős egyenlőtlenségek figyelhetők meg a napi dohányzók arányában nem, életkor és iskolai végzettség szerint. Emellett az EU-tagállamok között is jelentős eltérések vannak a dohányzási szokásokban.

1. ábra 2019-es napi dohányzók aránya 15 év feletteknél

Share of daily smokers of cigarettes among persons aged 15 and over, by level of consumption, 2019

(%)

Note: ranked on the share of all daily smokers.

(*) Low reliability.

Source: Eurostat (online data code: hlth_ehis_sk3e)

eurostat

Forrás: europa.eu (2019) <https://ec.europa.eu/eurostat>

Az EU-ban a napi dohányzás nemek közötti különbsége 2019-ben százalékpontos értelemben a legnagyobb volt azokban a korcsoportokban, ahol a dohányzók aránya a legmagasabb volt, míg relatív értelemben ez a különbség viszonylag egyenletesen oszlott meg az összes korcsoportban.

Az egyes EU-tagállamok között azonban jelentősebb nemi eltérések is megfigyelhetők voltak. Például Litvániában és Lettországbán a 75 éves és idősebb férfiak 17-szeres, illetve 9-szeres valószínűséggel voltak napi dohányosok, mint a hasonló korú nők.

Emellett volt néhány tagállam, ahol bizonyos korcsoportokban a nők dohányzási aránya meghaladta a férfiakét. Ez Svédországban minden korcsoportban megfigyelhető volt, valamint egy vagy több korcsoportban Belgiumban, Dániában, Németországban, Írországbán, Luxemburgban, Máltán, Hollandiában és Szlovéniában is.

2. ábra-napi dohányzók aránya nem és korcsoport szerint

Share of daily smokers of cigarettes, by sex and age group, 2019
(%)

	Men, age groups in years								Women, age groups in years							
	≥ 15	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	≥ 75	≥ 15	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	≥ 75
EU	22.3	16.7	28.6	29.0	26.8	24.8	14.6	5.4	14.8	11.2	18.1	18.1	19.7	19.0	10.4	3.4
Belgium	17.6	13.3	24.6	25.4	20.0	18.7	7.3	3.2	11.8	7.7	11.3	12.5	16.8	16.6	8.9	3.0
Bulgaria	37.6	20.2	41.9	47.6	48.3	44.7	28.4	8.2	20.7	11.6	24.3	33.7	35.8	23.0	10.1	1.5
Czechia	23.2	19.1	27.5	27.6	25.4	26.3	17.6	5.7	15.7	9.8	19.4	19.8	17.6	19.5	14.5	3.5
Denmark	11.7	6.4	12.8	11.8	15.4	15.8	10.5	5.8	11.8	12.5	11.5	12.4	12.8	15.8	8.6	7.6
Germany	25.4	19.3	33.2	35.4	31.1	28.2	16.4	3.8	18.6	16.5	22.4	22.1	24.3	24.1	13.9	5.2
Estonia	25.2	14.8	25.1	27.0	28.3	35.6	24.1	10.0	13.5	11.6	15.6	16.2	22.3	17.6	7.3	2.3
Ireland	15.0	14.8	21.1	15.2	15.5	16.5	8.4	5.5	12.7	8.2	16.1	13.9	17.9	12.1	10.3	4.8
Greece	29.9	19.4	34.8	40.7	35.3	35.3	23.8	10.6	17.9	7.9	18.8	24.5	28.0	23.0	13.4	4.1
Spain	23.2	17.9	30.6	27.9	26.2	27.3	14.1	7.4	16.4	12.0	21.7	20.0	23.7	20.1	8.6	2.0
France	20.5	18.7	30.5	30.0	24.9	18.4	8.7	2.8	15.4	12.7	23.8	20.9	19.2	17.8	7.4	2.6
Croatia	25.1	21.3	30.5	31.5	33.3	31.1	21.5	7.8	19.2	12.3	26.7	21.8	27.5	30.7	13.3	3.9
Italy	20.5	16.8	26.9	26.8	23.6	22.0	14.8	6.8	12.7	9.1	15.5	15.8	16.5	16.0	11.1	3.3
Cyprus	30.1	22.3	41.2	34.5	33.3	31.2	21.4	9.3	12.8	7.8	18.7	19.5	11.1	13.4	7.8	2.6
Latvia	34.4	19.9	39.5	38.8	45.3	38.6	27.5	10.0	12.1	12.0	16.0	18.2	17.7	14.3	5.6	1.1
Lithuania	29.1	17.7	27.7	33.7	40.3	40.1	17.9	6.8	9.5	5.8	11.3	18.5	14.1	10.6	5.2	0.4
Luxembourg	11.7	11.5	10.8	17.6	14.0	9.7	6.2	3.4	9.2	8.2	9.2	9.8	10.2	11.4	7.8	4.2
Hungary	21.5	22.2	24.8	24.4	23.7	25.5	13.4	4.9	17.3	20.6	22.3	17.3	21.2	20.7	13.1	4.0
Malta	21.9	14.6	24.8	28.8	23.4	26.6	14.4	6.2	16.8	11.0	20.9	21.1	23.6	17.9	11.4	3.7
Netherlands	16.4	12.5	21.8	21.9	19.5	17.8	10.2	4.4	12.8	8.0	14.7	15.1	16.0	14.8	11.9	6.5
Austria	23.1	23.2	30.4	31.9	26.7	21.3	11.8	3.4	17.5	13.9	22.2	21.7	23.5	21.0	11.8	2.5
Poland	23.0	12.6	24.0	24.6	26.5	30.1	23.0	9.2	14.2	7.6	11.5	14.8	19.3	23.6	13.7	3.2
Portugal	16.4	13.7	21.4	23.5	23.5	16.4	5.7	2.9	7.2	5.3	8.6	12.6	11.1	7.6	3.2	0.6
Romania	30.6	14.3	39.9	40.1	40.1	31.3	19.6	6.8	7.5	5.7	12.1	10.0	10.4	8.0	3.1	1.1
Slovenia	18.4	13.9	23.6	22.0	22.6	20.8	10.4	4.0	14.8	11.7	18.1	17.4	18.4	21.0	11.8	1.7
Slovakia	26.1	17.9	29.9	31.1	32.0	25.9	19.9	9.0	15.1	13.3	18.8	18.4	19.9	16.1	10.1	2.2
Finland	12.1	6.3	12.2	16.2	19.1	15.4	9.2	2.9	7.8	5.1	8.1	9.2	11.2	12.9	5.6	1.2
Sweden	5.9	3.5	5.6	5.7	6.9	8.5	7.6	3.0	6.8	4.1	6.3	6.3	7.3	11.5	7.8	3.8
Iceland	8.7	4.1	11.1	9.0	10.8	9.5	9.0	6.0	6.5	2.2	4.5	8.8	6.0	10.4	6.1	6.4
Norway	11.0	3.5	7.3	15.1	10.9	17.2	14.8	7.6	9.4	2.2	4.4	9.1	13.3	16.8	14.6	4.7
Serbia	28.3	16.2	29.5	33.8	38.3	35.2	20.7	8.1	24.4	13.4	24.4	30.5	33.9	32.6	18.9	4.7
Turkey	40.6	30.7	50.4	51.5	43.9	37.7	19.5	12.8	14.4	7.6	16.4	23.6	17.8	12.6	5.7	2.7

Source: Eurostat (online data code: hlth_ehis_sk3e)

eurostat

Forrás: eurostat. (2019) <https://ec.europa.eu/eurostat>

A dohányzás világszerte nagy problémát jelent, 8 millió ember hal bele évente ebből 7 közvetlenül, 1.3 millió viszont passzív dohányzás miatt.

Minden dohánytermék káros, és nincs olyan szintű dohányfüst-expozíció, amely biztonságos lenne. A cigarettázás a dohányzás legelterjedtebb formája világszerte, de más dohánytermékek is léteznek, például vízipipa-dohány, szivarok, hevített dohánytermékek, sodort cigaretta, pipadohány és kretekek, valamint füstmentes dohánytermékek.

A világ 1,3 milliárd dohányhasználójának körülbelül 80%-a alacsony és közepes jövedelmű országokban él, ahol a dohányzás okozta betegségek és halálozások terhe a legnagyobb. A dohányzás hozzájárul a szegénységhez, mivel a háztartások jövedelmük egy részét alapvető szükségletek – például élelem és lakhatás – helyett dohánytermékekre költik. Ez a költési szokás nehezen kontrollálható, mivel a dohány rendkívül addiktív.

A dohányzás gazdasági költségei jelentősek, beleértve az egészségügyi ellátás hatalmas kiadásait, valamint a munkaerő-piaci veszteségeket, amelyek a dohányzás okozta betegségek és halálozások miatt következnek be.

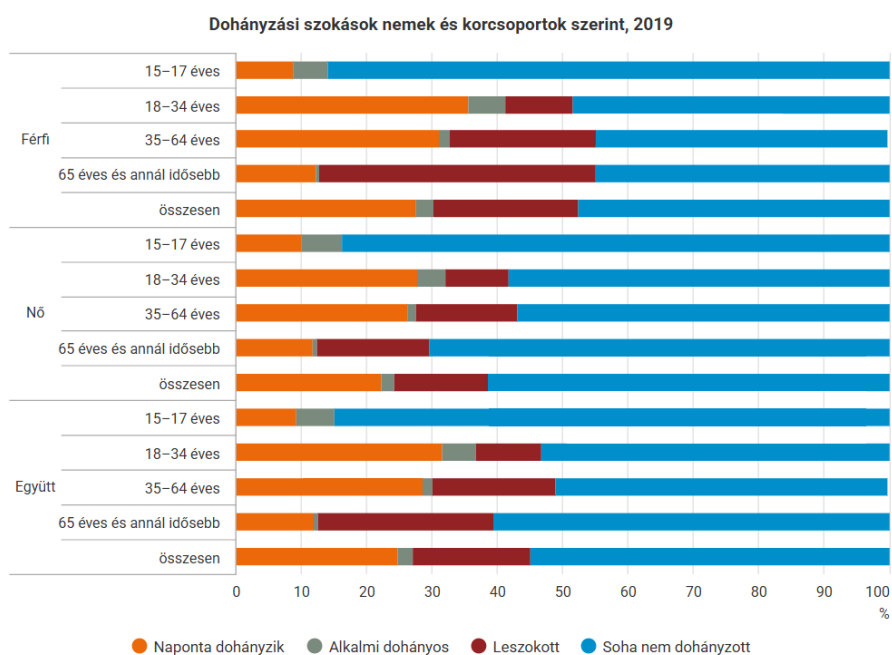
1.2. A dohányipar szerepe a gazdaságban

A dohányzás és a dohánytermékek használatának helyzete Magyarországon

A dohányzás továbbra is súlyos népegészségügyi problémát jelent Magyarországon. A kormányzat tétlensége a dohányzásjárvány kezelésében védi a dohányipart, miközben a dohányzással összefüggő halálozások száma évről évre növekszik. Az egészségesebb társadalmak támogatóinak bizonyítékokon alapuló, bevált gyakorlatokat kell szorgalmazniuk a dohányzás visszaszorítása érdekében, hogy csökkentsék a dohányzás negatív hatásait.

Hazánkban 2019-ben minden harmadik férfi és minden negyedik nő dohányzott. Mindkét nem esetében a 18–34 évesek között volt a legnagyobb az arányuk, míg a 65 évesek és annál idősebbek körében a legkisebb. A legkevésbé iskolázottak harmada, a szerényebb anyagi helyzetben levők 37%-a dohányzott, ugyanakkor a felsőfokú végzettségűek közül minden hetedik, a legmagasabb jövedelműek körében pedig minden ötödik ember élt ezzel a káros szenvedéllyel. A nemdohányzók huszada napi szinten volt kitéve a passzív dohányzásnak.

3.ábra-Dohányzási szokások nemek és korcsoportok szerint

Magyarországon 2009 és 2019 között a dohányzási szokások tekintetében nem történt jelentős elmozdulás. A kiadvány megállapításai a 2019. évi Európai lakossági egészségfelmérésből származó adatokon alapulnak. 2019-ben 24,9%-a dohányzott napi rendszerességgel, 2,1 százalékponttal kevesebben, mint 2009-ben. Az alkalmi dohányosok aránya hozzájuk képest elenyésző volt (2,3%).

Magyarország dohánytermékeinek exportja és importja

Magyarország dohánytermékeinek exportja és importja az elmúlt években változatos képet mutatott, amit számos tényező befolyásolt, beleértve a globális trendeket, az európai uniós szabályozásokat és a hazai piaci viszonyokat. 2023-ban a magyar agrárkülkereskedelem aktívuma 51 millió euróval növekedett, elérve a 3519 millió eurót. Ezen belül a dohánytermékek exportja jelentős mértékben, 160,4 millió euróval emelkedett az előző évhez képest, ami a legnagyobb növekedést jelentette az agrártermékek között. Az exportált dohánytermékek közé elsősorban cigaretták, szivarok és egyéb feldolgozott dohányárúk tartoznak. A fő célpiacok az Európai Unió tagállamai, különösen Németország és Olaszország, amelyek jelentős mennyiségben importálnak magyar dohánytermékeket. Ezek az országok a magyar dohányexport legfontosabb partnerei közé tartoznak, ami hozzájárul a külkereskedelmi egyenleg javításához.

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2022-ben Magyarország dohánytermék-importja 800 millió eurót tett ki, ami 3%-os csökkenést jelentett az előző évhez. Az importált termékek között szerepeltek nyers dohánylevelek és kész dohánytermékek, mint például cigaretták és szivarok. A fő importforrások közé tartozott Brazília és Zimbabwe, amelyek jelentős dohánytermesztő országok. Az import csökkenése ellenére a magyar dohányipar számos kihívással szembesül. Az Európai Unió szigorú szabályozásai, a növekvő termelési költségek és a változó fogyasztói preferenciák mind hatással vannak a piacra. Emellett az illegális dohánytermékek forgalma is növekvő tendenciát mutat, ami negatívan befolyásolja a legális piacot és csökkenti az állami adóbevételeket. A KPMG tanulmánya szerint Magyarországon a csökkenő cigarettafogyasztás ellenére három százalékponttal nőtt az illegális piac, ami 2022-ben félmilliárd elfogyasztott szálát jelentett, a teljes fogyasztás 7,2 százalékát.

Magyarország dohánygyárai

Magyarország dohányipara hosszú múltra tekint vissza, és a mai napig jelentős szerepet tölt be a hazai gazdaságban. Az iparág fejlődése során több jelentős gyár alakult ki, amelyek nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi piacokon is meghatározó szereplőkké váltak.

Az egyik legfontosabb dohányipari vállalat a Pécsi Dohánygyár, amely 1912 áprilisában alakult, és azóta is meghatározó szereplője a magyar dohányiparnak. 1992-ben a British American Tobacco (BAT) megvásárolta a gyárat, ami a BAT első közép-európai befektetése volt. A felvásárlást követően a gyár kapacitása jelentősen megnövekedett, évi 7 milliárd szál cigarettáról 14 milliárdra. A vállalat továbbfejlesztette a Sopianae márkát, amely jelenleg is az egyik legnépszerűbb dohánytermék Magyarországon. A gyár mintegy 900 főt foglalkoztat, így Baranya vármegye egyik legnagyobb ipari munkáltatójának számít. Egy másik meghatározó piaci szereplő a Continental Dohányipari Csoport, amely egy független, családi tulajdonban álló vállalat. A cég széles választékban gyárt és értékesít dohánytermékeket, beleértve az American blend és Virginia típusú cigarettákat, finomra vágott fogyasztási dohányokat, filteres szivarkákat és füstszűrős cigarettahüvelyeket. A Continental jelentős részesedéssel bír a magyar dohánypiacon, és termékei több európai országban is jelen vannak.

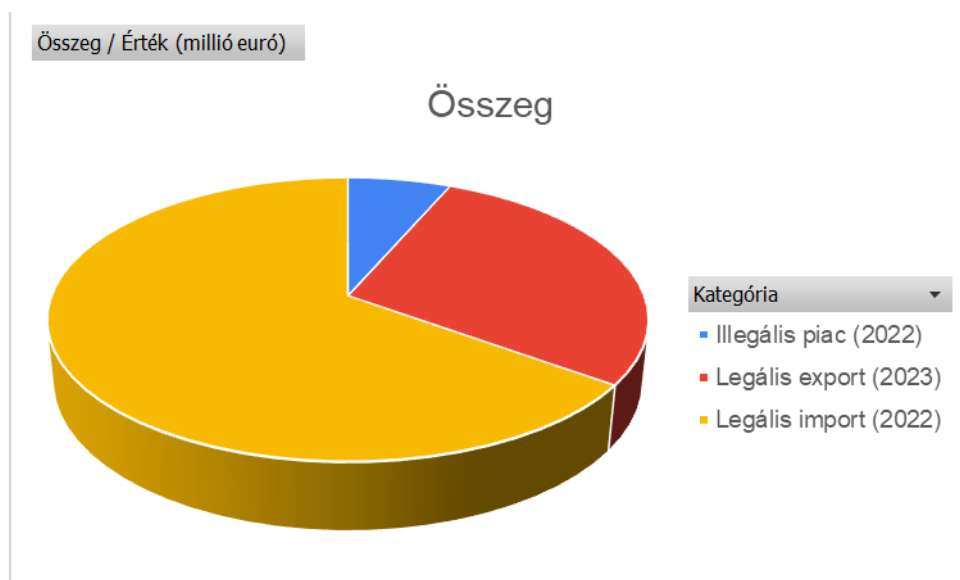
Ezen kívül az Imperial Tobacco Magyarország Kft. is meghatározó vállalat a magyar dohánypiacon. A cég a dohánytermékek gyártásában és forgalmazásában egyaránt fontos szerepet játszik, és számos nemzetközi márkát képvisel Magyarországon. Az Imperial Tobacco Magyarország a harmadik legnagyobb dohányipari vállalat az országban, és termékei széles körben elérhetőek a magyar piacon.

Magyarország dohányiparának történelmében több olyan gyár is működött, amelyek ma már nem üzemelnek, de meghatározó szerepet játszottak a dohánytermékek hazai gyártásában. A 19. század közepén Budapest területén is létesültek dohánygyárak, köztük az első, amely a Síp utca 23. szám alatt működött. Ez a gyár a 19. század második felében már 300-400 embert foglalkoztatott, és évente 25-30 millió szivart állított elő. Az üzem egészen 1944-ig működött, és jelentős szerepet játszott a hazai dohányipar fejlődésében.

Napjainkban Magyarország dohánygyárai továbbra is fontos szerepet töltenek be a gazdaságban. A Philip Morris Magyarország Kft., amely szintén meghatározó szereplője a hazai piacnak, 2023-ban 341,5 milliárd forintos bevételt ért el, ami 7,5%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. Ez is azt mutatja, hogy a magyar dohányipar továbbra is növekvő

tendenciát mutat, annak ellenére, hogy a szabályozási környezet és a fogyasztói szokások változása kihívásokat jelent az iparág számára.

3. ábra Saját készítésű diagramm

A létrehozott Excel kördiagram a magyar dohánytermékek piacának három fő szegmensét ábrázolja: a legális exportot (2023), a legális importot (2022) és az illegális piac becsült értékét (2022).

A legális import dominanciája (kb. 65-70%): A legnagyobb szelet az import, ami azt jelzi, hogy Magyarország jelentős mennyiségű dohányterméket vásárol külföldről. Ez részben a nyersanyagigény és a késztermékek iránti kereslet miatt van, mivel a hazai termelés nem fedezi a teljes fogyasztást.

A 800 millió eurós importérték a piac legnagyobb részét képezi, ami a magyar fogyasztók által kedvelt nemzetközi márkák és a termelési lánc nyersanyagigénye miatt jelentős.

Legális export jelentősége (kb. 25-30%): A 350 millió eurós export a második legnagyobb szelet, amely a magyar dohányipar külpiaci versenyképességét mutatja. A 2023-as 160,4 millió eurós növekedés kiemelkedő, ami az EU-s piacok (Németország, Olaszország) iránti keresletet tükrözi. Ez a szelet azt is jelzi, hogy a magyar agrárkülkereskedelem számára a dohánytermékek exportja fontos bevételi forrást jelent, hozzájárulva a külkereskedelmi egyenleg javításához.

Illegális piac hatása (kb. 5-10%): A legkisebb szelet az illegális piac, amely 80 millió eurós becsült értékkel jelenik meg. Bár aránya kisebb, a 7,2%-os részesedés a teljes cigarettafogyasztásból jelentős problémát jelez.

Az illegális kereskedelem (csempészett vagy hamisított termékek) csökkenti az állami adóbevételeket és aláássa a közegészségügyi szabályozásokat, például a fogyasztás visszaszorítására irányuló intézkedéseket.

Ez a kördiagram hatékonyan szemlélteti a magyar dohánypiac gazdasági dinamikáját, különös tekintettel az illegális kereskedelem hatására, és alapot nyújthat a fejezetben tárgyalt problémák további elemzéséhez.

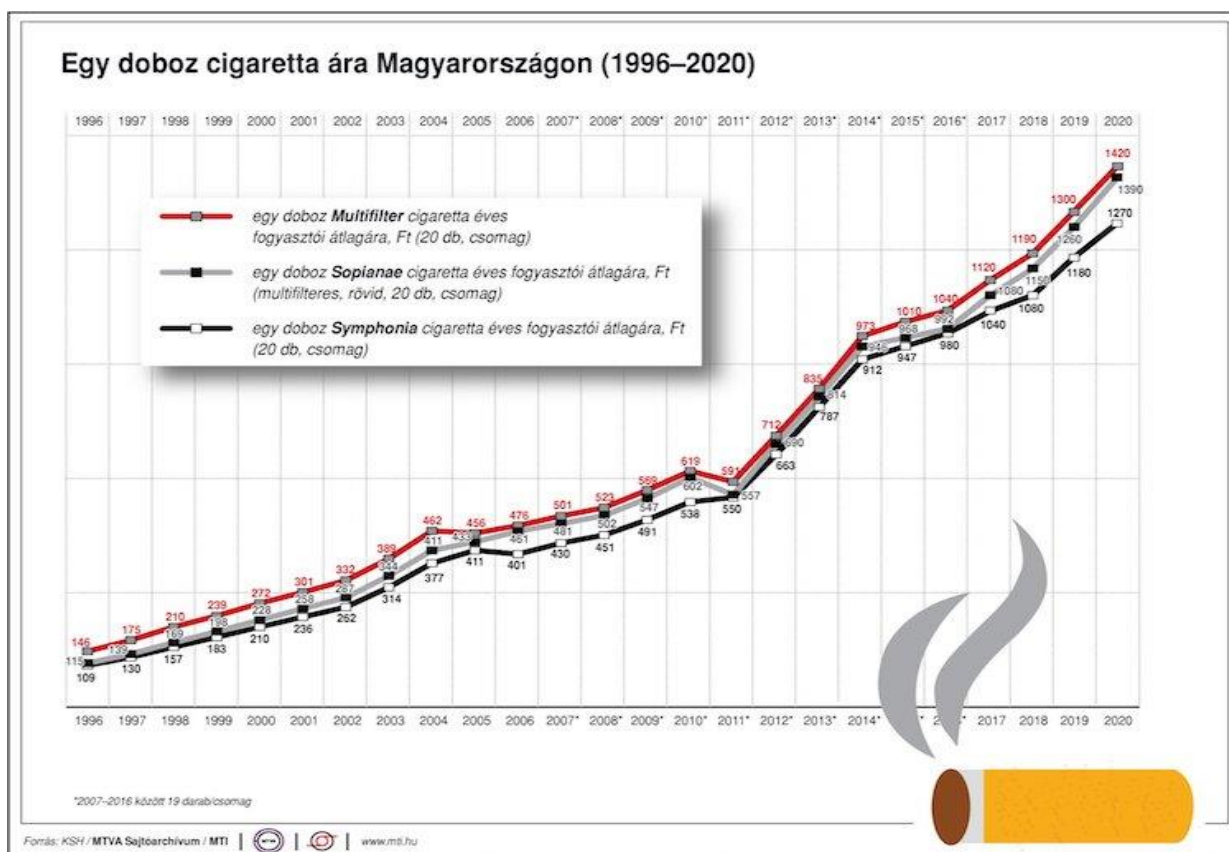
1.3. A gazdasági politika hatása a dohányiparra

A XXI. században és elsősorban a fejlett világban többször lehet arról hallani, hogy az államok igyekeznek a gazdaságpolitika révén befolyásolni a dohány forgalmazását, kereskedelmét és fogyasztását. Több esetben más szabályok vonatkoznak a rendes és elektromos cigarettákra. Ezek az intézkedések számos következményt vonnak maguk után, mind az egészségügy, mind a munkaerőpiac tekintetében. Emiatt a Dohányzás-ellenőrzési Keretegyezmény (FCTC) az elmúlt évtizedekben folyamatosan hangoztatja a dohányzás csökkentéséről szóló politikai irányelvek alkalmazását.

A gazdaság (elsősorban a makroökonómia) fontos eleme a munkaerőpiac. A kormányzati döntésekkel növekedne az elbocsátottak száma a dohányiparban dolgozók körében. Az elbocsátott alkalmazottakat viszont új munkahelyeket tudnának találni, ezzel befolyásolva a dohánytermesztés mennyiségét. Azonban az európai tendenciákat vizsgálva elmondható, hogy a dohányüzemek munkásainak száma nemhogy csökkenne, de kis arányban növekszik. Erre példa a Continental Dohányipari Zrt, ahol, jelenleg 500 munkaerő dolgozik, és az előző évben még az alaplábukat 15%-kal meg is emelték.

Ezzel szemben elmondható, hogy más céljai is vannak a dohánytermékekre kivetett adók növelésének. Az emberek egészségének megőrzése mellett fontos tényező, a bevételek növelése. Ha az állam megemlíni valamely adót a dohánytermékekre, az árugalmasság negatív tendenciát fog mutatni. Például Magyarországon 2017-2025 között a Borkum Riff Cherry Ruby cigaretta ára 2000 forinttal lett drágább. Ha a kivetett adó nő, az eredményezi a termék árának növekedését, amely maga után vonzza a kereslet csökkenését is. Bizonyos értelemben viszont a kereslet nem mindig csökken.

4. ábra- Egy doboz cigaretta ára Magyarországon

Forrás: Hírportál (2019) <https://www.hrportal.hu/hr/magyarorszag-a-15-ev-feletti-egyvede-dohanyzik-20211119.html>

Az előző példánál maradva megállapítható, hogy a termék megbízhatósága miatt a kereslet változatlan maradt. Nagy erejű emelés volt a dohánytermékek tekintetében 2005-2006 között, amikor is az Európai Unióban 34%-kal emelték a dohányra kivetett adót, mégis a lakosság csupán 1%-a nem költött a termékekre. Ennek oka, hogy elsősorban a szegénység körében népszerűek a dohányipari termékek, az emelések következtében az alacsony társadalmi osztály igyekszik valahogy leszokni a dohányról, ha másrét nem is, de a pénzmegtakarításért igen.

Ezen kívül az európai uniós normák szigorúan szabályozzák a dohányzás helyszíneit (tilos buszmegállóban, épületekben, szállodai szobákban és így tovább), míg más országokban, elsősorban a Balkán térségében keveset foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

Az adók növelése az állam számára előnyökkel kecsegtet. Elsősorban képesek a költségvetési tervnél picit elengedni az egészségügyre szánt összegből. Ez elsősorban Nyugat-

Európában tapasztalható, míg Közép-és Kelet-Európában más a helyzet. Magyarországon 2021-ben az 50 év alattiak körében 20%-kal nőtt a dohányzás miatt kialakult betegségek kockázata. A fejlett Északon a népesség folyamatosan csökken, az Európai Unióban évente 700 ezer ember hal meg a dohányzás miatt az átlagnál fiatalabban.

A dohányzás csökkenésével az aktív dolgozók száma is kis mértékben képes növekedni, illetve a munkahelyeken nem kell szünet kiadnia a vállalatoknak cigarettázás céljából. Az európai uniós gazdaság szigorúan szabályozza a törvényesen átvitt dohányterméket egyik tagállamból a másikba, mivel jövedéki adót kell fizetni utánuk. Magánszemélyeknek nem kell fizetni, ha betartják a táblázatban feltüntetett mennyiségi korlátozásokat.

1. Táblázat Uniós irányadó értékek

Termékek	Uniós irányadó határérték
Cigaretta	800 szál
Szivarka (egyenként max. 3 kg súlyú szivar)	400 db
Szivar	200 db
Dohánytermék	1 kg

Forrás: europa.eu(2025)

A gazdasági értelemben vett dohányiparnak vannak hátrányai is. Erre példa az infláció. Ha a dohánytermékekre kivetett adó mértéke nem emelkedik az inflációval egyetemben, az a termék árának csökkenését és a kereslet növelését fogja eredményezni. A másik ilyen az úgynevezett az ad valorem jövedéki adó. Hátrányos, mivel a cégek és a forgalmazó vállalat vagy vállaltok képesek a fogyasztói árat befolyásolni, ár versenyt generálnak és növelheti az esetleges árkülönbségeket is.

Másik oldalról a dohánytermelők kiállnak érdekeik mellett, érvényesítve akaratukat. Ezt elsősorban megtévesztéssel, marketing fogásokkal és a vásárlók ámitásával igyekeznek elérni, így folyamatosan akadályozva a döntéshozókat bizonyos rendeletek megalkotásában. Míg a fejlődő világban bizonyos vállalatok akár monopóliumot is végrehajthatnak a piacon, továbbá támogatva a csempészetet és a fekete kereskedelmet is.

Közgazdaság szempontjából elemezve a kérdést megállapítható, hogy a gazdaságpolitika több részről befolyásolja a cigaretta gyártását, forgalmazását, amely célok elsősorban az emberi egészség megőrzése miatt történnek, ugyanakkor az államháztartás bevételeinek növekedését is megcélozza. Napjainkban a törvényhozás számára az elektromos cigarettákkal való küzdelem is egy új feladatot igényel, az utóbbi időszakban kezdődött meg bizonyos termékek (elf bar)

betiltása Magyarországon, ezzel szembe a nem európai uniós országokban sokkal enyhébben vannak bevezetve korlátozások, amelyek szintén veszélyesek lehetnek az állam számára, ha a dohányzás elleni harcot vesszük figyelembe. Így nem meglepő, hogy a csempészés aránya fokozatosan növekszik az Európai Unió felé, mivel bizonyos termékekre még kereslet is van, még ha illegális piacokon kell beszerezni a terméket.

Ebben a fejezetben bemutatom a dohány és dohánytermékek történetét, társadalmi, gazdasági és egészségügyi hatásait, valamint az illegális dohánykereskedelem problematikáját mutatja be. Ismerteti a dohány eredetét Kr. e. 6000-től, Kolumbusz Újvilágbeli találkozásától kezdve a 15-16. századi európai elterjedésén át a világháborúk alatti fogyasztási csúcsig és a modern kori szabályozásokig. Kiemeli a dohányipar női célzású marketingjét, a mai szigorú szabályozásokat és a globális 1,3 milliárdos fogyasztói bázist, amely jelentős egészségügyi és környezeti károkat okoz.

II. Illegális dohánytermékek hatása a gazdaságra

Ebben a fejezetben az illegális dohánytermékek hatására szeretném kiélelni a figyelmet.

Megvizsgálni a különböző típusait és forgalmi működését. Azt, hogy milyen megoldásokat szolgálhatunk a problémára, emellett a gazdasági kölcsönhatásait is és a cigaretta kontrolálását. A kutatás során célok, hogy alaposan megvizsgáljam a különböző típusait, különös tekintettel az elektromos cigarettákra, például az Elf Bar, Poco és Vozol márkákra, amelyek a válaszadók körében kiemelkedően elterjedteknek bizonyultak. Emellett fontosnak tartom a forgalmi működésük részletes elemzését, beleértve a beszerzési csatornákat, az illegális piac szervezeti felépítését, valamint a határokon átnyúló csempészet szerepét, amely jelentős mértékben hozzájárul ezeknek a termékeknek a terjedéséhez.

2.1 Illegális dohánytermékek típusai

Mindenki számára világos az, hogy a dohánytermékek és kereskedelme egy globális probléma, amely hatással van a gazdaságra, egészségügyre és biztonságra is. Az illegális dohánytermékek kialakulása azonban több tényező együttes hatásának eredménye, amelyek gazdasági, szabályozási és társadalmi tényezőkre vezethetők vissza. Az illegális dohánykereskedelem egyik legfőbb mozgatórugója a dohánytermékekre kivetett magas adók és illetékek. Az országok közötti jelentős adókülönbségek ösztönzik a csempészetet és az illegális értékesítést. Például, ha egy szomszédos országban sokkal olcsóbb a cigaretta az alacsonyabb adók miatt, akkor a csempészek könnyen profitot termelhetnek azzal, hogy alacsonyabb adóterhű országokból hoznak be termékeket és drágábban adják el őket más országokban.

Ezek mellett az utóbbi időben számos országban vezettek be szigorú szabályzásokat magára a dohánytermékek csomagolására, forgalmazására és reklámozására is. Rengeteg oka van annak, hogy miért is alakultak ki az illegális dohánytermékek és annak forgalmazása. A probléma megoldása érdekében átfogó nemzetközi együttműködés, hatékonyabb ellenőrzések és a fogyasztói tudatosság növelése szükséges.

Több fajta típusa létezik az illegális dohánytermékeknek, mint például a csempészett, hamisított, illegálisan termesztett, illicit whites vagy éppen az új illegális dohánytermékek.

A csempészett dohánytermékek olyan legálisan előállított termékek, amelyeket jogellenesen szállítanak át országhatárokon anélkül, hogy a megfelelő adókat és illetékeket megfizetnék utánuk. Ez a jelenség különösen elterjedt azokban az országokban, ahol jelentős az adókülönbség a szomszédos államokhoz képest. Ezeket is megkülönböztethetjük, mivel vannak hivatalosan gyártott, de illegálisan forgalmazott termékek. Ezeket az adott országban szabályosan és engedéllyel gyártják, de a hivatalos piacon kívül, jellemzően alacsonyabb adókulcsú országokba csempészik és ott értékesítik. A határ menti csempészet is közéjük tartozik. Sok esetben a határ mentén élő fogyasztók önkéntesen vesznek részt a csempészetben, azaz kis mennyiségben vásárolnak dohányt egy olcsóbb országban, majd ezt továbbadják a helyi piacon. A nagykereskedelmi szintű csempészetben már szervezett bűnözői csoportok vesznek részt, akik nagy mennyiségben szállítanak cigarettát illegálisan országról országra, gyakran kikerülve a határellenőrzést.

Ezekhez hasonló esetekkel naponta találkozhatunk akár Magyarországon, akár más országokban is. 2025 februárjában a Készenléti Rendőrség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkatársai közös akcióban szűrtek ki egy gépkocsit, amiben közel 12 millió forint értékű csempészett cigarettát találtak. A járműben négy bolgár állampolgár utazott, csomagjaik átvizsgálása során dobozokba és táskákba rejtve nagy mennyiségű, összesen 4940 doboz, különböző márkájú, bolgár zárjegyű, közel 12 millió forint értékű cigarettát találtak.

A hamisított dohánytermékek azokat a termékeket foglalják magukban, amelyek márkás cigaretták utánzatai, de illegális gyártásból származnak. Ezeket gyakran rossz minőségű alapanyagokból állítják elő, és nem felelnek meg a hivatalos egészségügyi és biztonsági előírásoknak. Az ilyen termékek csomagolása hasonló lehet az eredeti márkákéhoz, de a dohány minősége és összetétele gyakran ismeretlen vagy rosszabb. A hamisított dohánytermékek előállítása és terjesztése bűnszervezetek kezében van, amelyek a profit maximalizálására törekednek, figyelmen kívül hagyva az egészségügyi kockázatokat. Egyes esetekben ezek a termékek mérgező anyagokat is tartalmazhatnak, amelyek súlyos egészségügyi problémákat okozhatnak a fogyasztók számára.

Nem feledkezhetünk meg az illegálisan termesztett dohányról sem, amely olyan dohányültetvényekről származik, amelyeket engedély nélkül hoznak létre, és a termékeket az adórendszeren kívül értékesítik. Az ilyen tevékenység főként olyan országokban jellemző, ahol a dohánytermesztés szigorúan szabályozott, és a hivatalos termelők magas adókkal és engedélyezési követelményekkel szembesülnek. Az EU-ban is rendkívüli szabályok és

korlátozások vannak létrehozva ezzel kapcsolatban. Franciaország, Olaszország és Spanyolország használja a legszigorúbb engedélyeztetési rendszereket.

Az illegális dohánytermesztés egyik legfőbb problémája a szabályozás hiánya, amely miatt a termékek minősége ellenőrizetlen. Gyakran előfordul, hogy az ilyen dohányok növényvédő szereket vagy egyéb veszélyes vegyszereket tartalmaznak, amelyek súlyosan károsíthatják a fogyasztók egészségét. Ezen kívül az illegális dohánytermesztés gyakran összefonódik a szervezett bűnözéssel és a munkavállalói jogok megsértésével. Egyes esetekben kényszermunka és gyermekmunka is kapcsolódik az illegális dohánytermeléshez, ami súlyos emberi jogi kérdéseket vet fel.

Az adózatlan dohánytermékek olyan dohányárak, amelyeket legálisan állítanak elő, de illegálisan értékesítenek anélkül, hogy az előírt jövedéki adót és egyéb terheket befizetnék utánuk. Ezek közé tartozhatnak a házilag sodort cigaretták, a feketepiacokon értékesített dohány és az adómentes boltokból illegálisan szállított termékek. Ez a kategória különösen elterjedt olyan országokban, ahol a dohánytermékek magas adókulcs alá esnek. Az adózatlan dohányárak egyik legismertebb példája az „illicit whites” cigaretta, amelyeket olyan gyártók állítanak elő, akik kifejezetten a feketepiac számára termelnek, és a legális dohánykereskedelmi rendszeren kívül értékesítik őket. Az „illicit whites” olyan cigarettamárkák, amelyeket nem egy adott piacra engedélyeztek vagy regisztráltak, és célzottan az illegális értékesítésre gyártanak. Ezek a cigaretták jellemzően ismeretlen vagy kevésbé ellenőrzött gyártóktól származnak, és sok esetben alacsonyabb minőségű dohányt tartalmaznak. Egyes jelentések szerint ezeknek a termékeknek az előállítása és terjesztése gyakran bűnszervezetek kezében összpontosul, amelyek a legális dohányáraknál olcsóbban kínálják őket, ezzel kikerülve az adózási és szabályozási követelményeket. Az „illicit whites” cigaretták Európában és más régiókban is egyre nagyobb kihívást jelentenek a hatóságok számára, mivel könnyen elérhetők a feketepiacon, és jelentős adóbevétel-kiesést okoznak a kormányoknak.

Az illegális dohánytermékek piacán folyamatos innováció figyelhető meg, amely a hatóságok szigorításaira és a fogyasztói igények változásaira adott reakcióként jelenik meg. Az új típusú illegális dohánytermékek közé tartoznak az elektromos cigarettákhoz kapcsolódó hamisított vagy adózatlan folyadékok, az ízesített dohánytermékek, valamint az új, szabályozás alól kibújó termékformátumok. Ezek közül külön figyelmet érdemelnek az ízesített illegális dohánytermékek, amelyeket gyakran a fiatalabb korosztály céloz meg. Az ízesítések – például gyümölcsös vagy mentolos változatok – vonzóbbá teszik a dohányzást, és megkerülik a

kormányzati tiltásokat. Ezen termékek forgalmazása és terjedése különösen az online platformokon keresztül figyelhető meg, ahol nehezebb nyomon követni az értékesítési láncot. További növekvő probléma az illegálisan előállított hevített dohánytermékek megjelenése, amelyek a dohányipari vállalatok által piacra dobott szabályozott termékek utánzatai, de sok esetben nem esnek át a hivatalos tesztelési folyamatokon, így egészségügyi kockázatokat hordozhatnak.

Az Elf Bar egy olyan népszerű eldobható e-cigaretta, amelyet világszerte egyre többen használnak. Azonban a szabályozások miatt sok országban illegálisan kerül forgalomba. Az Elf Bar és más hasonló eldobható e-cigaretták gyakran nem felelnek meg a hivatalos nikotin- és egészségügyi szabványoknak, illetve olyan veszélyes vegyi anyagokat tartalmazhatnak, amelyeket nem teszteltek megfelelően (Jones et al., 2023).

Ezek a termékek különösen vonzóak a fiatalok számára, mivel színes csomagolásban, különféle ízesítésekkel kaphatók. Az illegális piacokon és online platformokon keresztül történő forgalmazásuk megnehezíti a hatóságok számára a nyomon követést és az ellenőrzést. Az Elf Bar és más hamisított vagy illegális e-cigaretták terjedése komoly közegészségügyi problémát jelent, mivel egyre több fiatal kezdi el használni ezeket a termékeket szabályozás nélkül.

2.2 Illegális dohánytermékek látható forgalmi működése

Az illegális dohánytermékek forgalmazása világszerte jelentős kihívást jelent a jogalkotók, a bűnüldöző szervek és az egészségügyi szakemberek számára. Az illegális dohánykereskedelem elsősorban a magas jövedéki adók, a dohányzás korlátozását célzó szigorú szabályozások, valamint a szervezett bűnözés térnyerése miatt virágzik. A feketepiacon kapható dohánytermékek megkerülik az állami adózási rendszert, ami komoly bevételkiesést eredményez a kormányzatok számára, miközben a fogyasztók gyakran alacsonyabb áron, ellenőrizetlen minőségű termékekhez juthatnak hozzá.

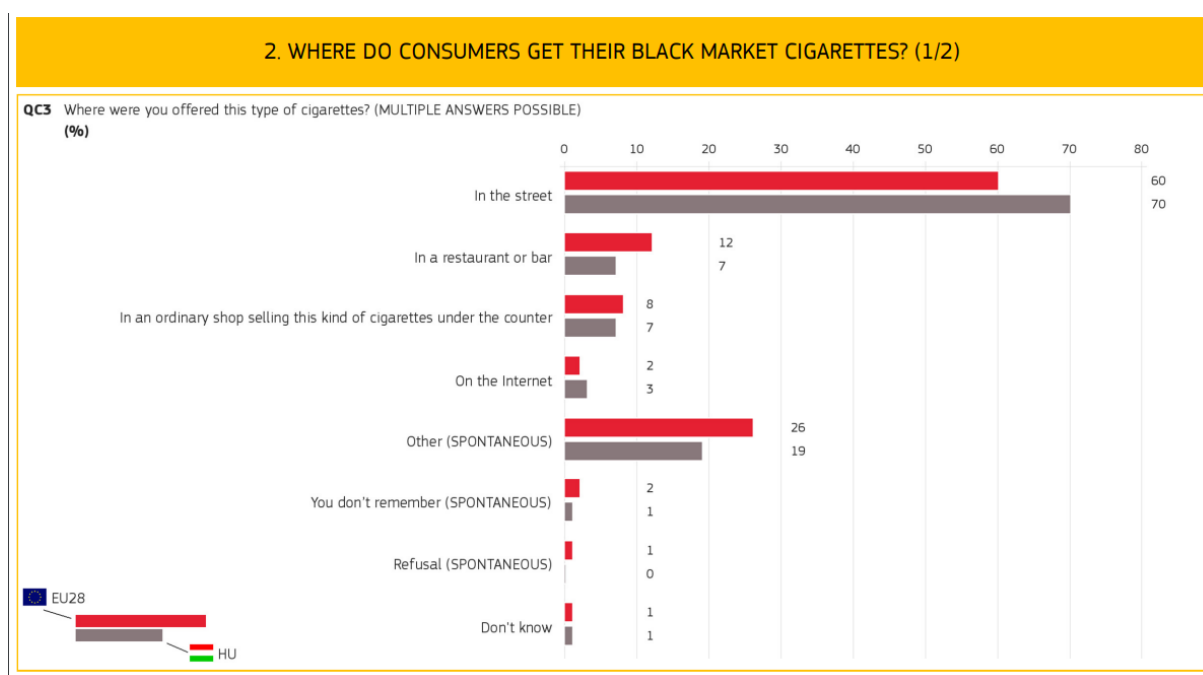
Az illegális dohánytermékek forgalmazása komplex folyamat, amely magában foglalja az illegális gyártást, a csempészetet, a disztribúciót és az értékesítést. Az ellátási lánc különböző szintjein több szereplő is megjelenik, beleértve a szervezett bűnözői csoportokat, korrupciós hivatalnokokat és kiskereskedőket, akik az alacsonyabb árakból származó magasabb profit érdekében vesznek részt ebben a folyamatban. Az illegális dohánykereskedelem különösen

azokon a területeken jelent problémát, ahol a legális dohányárak ára jelentősen magasabb a jövedéki adók miatt, illetve ahol a határellenőrzések nem eléggé hatékonyak.

Az illegális dohánykereskedelem egy többlépcsős folyamat, amelynek első állomása a termelés. Egyes esetekben a legálisan előállított termékek kerülnek feketepiaci forgalomba, más esetekben pedig teljes mértékben illegális gyártás zajlik. Az illegális dohánygyárak főként olyan országokban működnek, ahol a hatósági ellenőrzés gyenge, vagy ahol a korrupció megkönnyíti a jogellenes tevékenységeket.

A második szakasz a szállítás és a csempészet, amely során különböző módszerekkel juttatják el az illegális dohánytermékeket a célországokba. A leggyakoribb módszerek közé tartozik a közúti, légi és tengeri szállítás, ahol a termékeket legális áruk közé rejtik, vagy hamis dokumentációval próbálják meg áthozni a határokon. Az internetes kereskedelem is egyre nagyobb szerepet játszik az illegális dohányforgalmazásban, ahol a vásárlók akár titkosított csatornákon keresztül is rendelhetnek cigarettát vagy egyéb dohánytermékeket. A dohánytermékek forgalmazásának utolsó szakasza az értékesítés, amely történhet utcai árusításon, illegális kiskereskedelmi egységeken vagy online platformokon keresztül. Az online értékesítés különösen nehezen ellenőrizhető, mivel a kereskedők gyakran használnak titkosított fizetési eszközöket, például kriptovalutákat, amelyek megnehezítik a hatóságok beavatkozását.

4. ábra Honnan szerzik a fekete piacról a dohányt a fogyasztók

Forrás: Europa.eu (2017)

Az alábbi ábrán azt láthatjuk, hogy egy felmérés következtében kiderítettek azt, hogy Magyarországon honnan is szerzik be az emberek az illegális termékeket.

Az illegális dohánytermékek forgalmazása elleni küzdelem összetett feladat, amely több szinten igényel beavatkozást: nemzetközi együttműködés, szigorúbb szabályozás, hatékony jogérvényesítés és a fogyasztói kereslet csökkentése egyaránt szükséges. Az illegális dohánykereskedelem visszaszorítása érdekében átfogó stratégiára van szükség, amely több területet érint. A hatékony jogszabályok, a digitális nyomon követési rendszerek, a regionális adópolitikai változtatások és a fogyasztói tudatosság növelése mind hozzájárulhat az illegális piac csökkenéséhez. A nemzetközi együttműködés és a szervezett bűnözés elleni határozott fellépés elengedhetetlen ahhoz, hogy hosszú távon fenntartható eredményeket érjünk el.

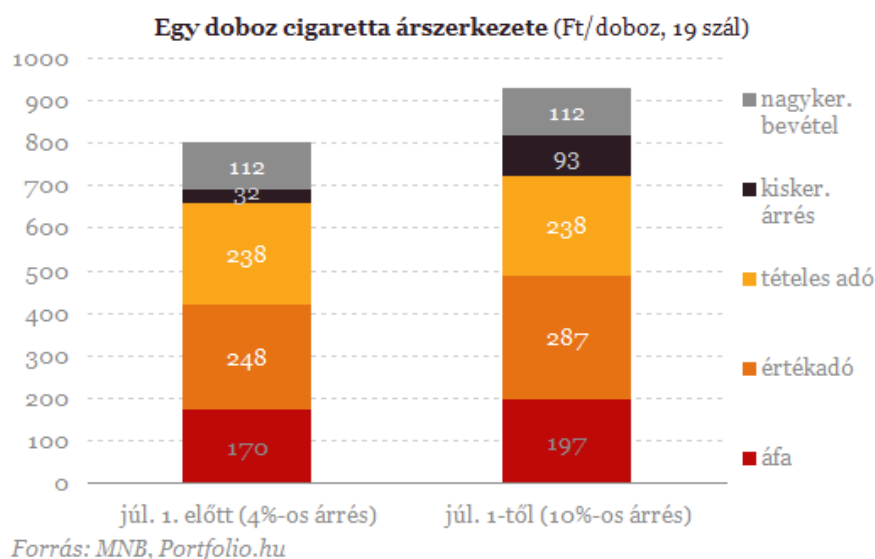
2.3 Gazdasági kölcsönhatások

Az illegális dohánytermékek jelentős hatással van a gazdaság alakulására. Napjainkban számos tényező ismertek, amelyekre az illegális dohányárusítás negatívan hat. Ilyen például az adópolitika mellett a nemzetközi kereskedelem, aminek következtében a versenyképesség mértéke gyengül, a feketegazdaság szerepe erősödik. Ezeken kívül nő az egészségügyi kockázatok szám, csökken a foglalkoztatottak száma.

Az illegális cigaretta forgalmazás évről évre növekszik. Ezt szemlélteti a KPMG tanulmánya, amelyben arról olvashatunk, hogy a 38 európai országban jelentős mértékben megnövekedett az illegálisan forgalmazott dohánytermékek száma, ami körülbelül 17 milliárd euró adóbevétel kiesést okozott. Ez a tendencia Magyarországra is vonatkozik, ahol is 36 milliárd forinttól esett el a magyar állam. Az adókiesés hatással van a költségvetés alakulására is. 2024-es KSH adatai alapján a magyar GDP 0,05 százalékát teszi ki ez a kiesés, azonban egy költségvetési tervben minden egyes pénzösszegnek jelentős szerepe van. Ennek a kiesésnek az oka, hogy az államkassza kevesebb jövedéki adóhoz jut. A jövedéki adó bizonyos termékek után szedett összeg, amely az államnak a joga, köztük például energiai, alkoholos termékek és dohánytermékek után kell fizetnie a beszállítóknak. Az ÁFA kiesése sem elhanyagolható ebben a kontextusban. Ezt adónemet a vásárló fizetik meg bizonyos termékek után, amelynek mértéke minden országban más és más (Európai Unióban Magyarorszáé a legmagasabb,

melynek értéke 27%). Az ÁFA (angolul VAT) közvetlen módon hozzájárul a közszolgáltatások és az állami kiadások finanszírozásához.

5. ábra Egy doboz cigaretta árszerkezete

Forrás: portfolio.hu (2020) <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20130702/miert-is-dragul-ennyire-a-cigaretta-186099>

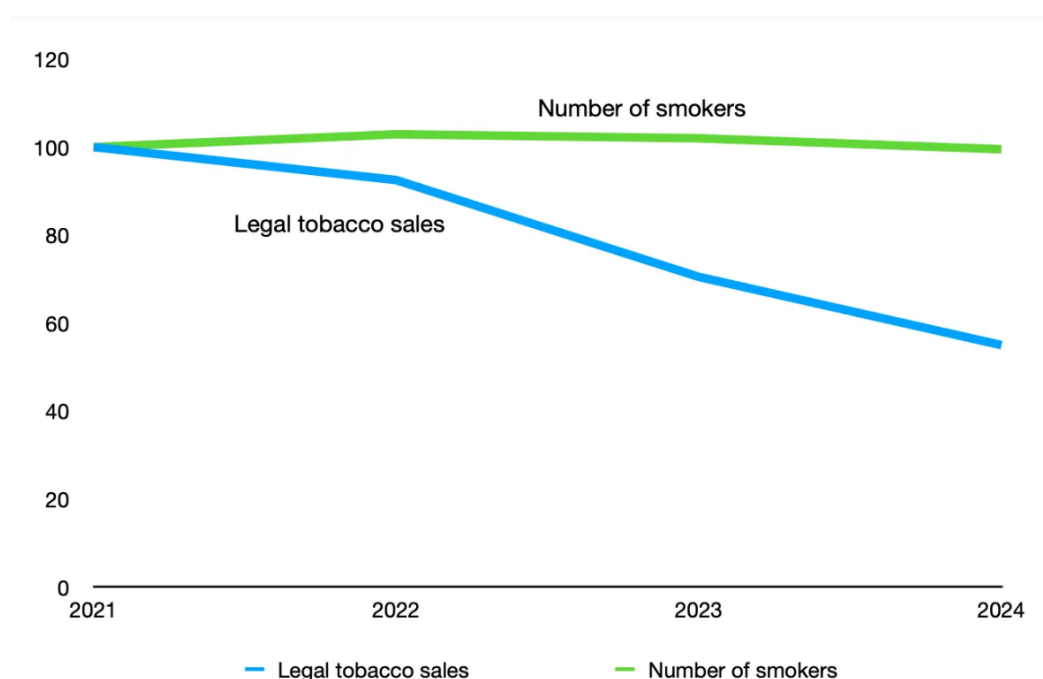
Az adóbevételek csökkentése egyéb makrogazdasági statisztikai adatok negatív változását is magával hordozza. Egy ország szerepét a világgazdaságban a versenyképessége is befolyásolja. Az illegális termékek forgalmazásával a legálisan bejelentett dohánycégek és állami irányítású üzletek sokszor háttérbe kerülnek. Ennek oka, hogy a dohányboltok termékei sokszor túl magas áron vásárolhatók meg, ezzel szemben a zárjegy nélkül termékek mindenképpen a piaci ár alatt igyekeznek keresletet teremteni. Az illegális termékek iránti kereslet növekedése a bejegyzett vállalkozásokra lesznek káros hatással. A kevesebb termékadás a beruházásösztönzést fogja csökkenteni, amely a foglalkoztatás visszaesését is előidézheti. Ez pedig a Philips- görbe tendenciáit befolyásolja. A Philips- görbe negatív irányba való változása a gazdasági stabilitás létét veszélyezteti. Az illegális dohányvaló kereskedelem így egy ország makrogazdasági kimutatásaira is erős hatást gyakorol.

A feketegazdaság szélesedése és a nemzetközi bizalom csökkenése szintén egy ártalmas következménye lenne, ha az állam által ellenőrzött dohánykereskedelem eloszlása csökkenne. Megjelennének bűnözői csoportok, amelyek akár erőszakosan is érvényesítenék részesedésüket az illegális cigaretta kereskedelemben. Ez helyi csoportok összecsapásával, a közbiztonság csökkenésével járna. Mindemellett teret engedne akár veszélyesebb cselekményeknek (például

kábítószer- kereskedelem), megnövekedne a korrupció mértéke is a bürokratikus intézményekben.

A gazdasági hatások mellett az egészségügyi kockázatok sem elhanyagolhatók. Azt tapasztaljuk, hogy a rendes körülmények között forgalmazott dohánytermékek tartalmát sem tudjuk biztosra. Ezzel szemben az illegális termékek bármiféle anyagot tartalmazhatnak, amely sokkal károsabb hatással lehet az emberi szervezetre, mint azt elsőre gondolnánk. Ezen kívül erős függőséget is okoznak, amelyek egyéb más betegségek kiváltását eredményezik. A függőség elsősorban a fiatalokat érinti, akik jelentős mértékben használnak dohányipari termékeket. Nem véletlen az, hogy például hazánkban tilos az elf barok forgalmazása.

6. ábra Dohányzók száma vs a legális dohány eladások

Forrás: insider.iea.org.uk (2025)

Nagyobb egységet képeznek a kereskedelmi problémák. Ennek oka, hogy az esetek többségében külföldi országból érkeznek a termékek. Ilyen lehet például az integrációk szerepe is. Erre a legismertebb példa az Európai Unió. 1968 óta van a vámunió érvényben a tagállamok között, amely megkönnyíti a közöttük lévő kereskedelmet, de sokkal nehezebben ellenőrizhető az illegális termékek forgalmazása. Ennek következményeként próbálják szigorítani az ellenőrzéseket, a határátkeléseket a beszállítók számára. Ezek mellett egy harmadik országgal szembeni ellenőrzés szigorúbb. Ez amiatt szükséges, mivel ott nem érvényesülnek a

dohánytermékekre alkalmazott európai uniós szabályok és jogi normák, így bizonyos országokban olyan cigaretták is forgalomban vannak, amelyet az Európai Unió már kivont. Ezek a termékek elsősorban Kelet- Európában, illetve Ázsiában vannak sokszor jelen.

A nemzetközi cigaretta gazdasági kontrolálása évről évre nehezebb feladat, mivel tanulmányok is bizonyítják azt a tényt, hogy az illegálisan eladott cigaretták száma folyamatosan növekszik. Erre átfogó megoldás a határozottabb fellépés, a közös összefogás és a szigorúbb szabályozás lehetne, mivel a cigarettával való fekete kereskedelem a gazdasági mutatókon és kereskedelmi állapotokon kívül az emberi életet és egészséget rontja, vagy olyan károkat okoz a szervezetnek, amelyek évek múlva fognak jelentkezni.

Összességében érdekes lehet az, hogy miért is alakul ki az illegális dohányipar és a feketepiac. Egyértelműen ha nem lenne rá kereslet, akkor nem tudnának visszaélni vele és kínálat sem lenne. A feketepiac és az illegális dohánytermék-kereskedelem létezésének hátterében több összetett tényező áll. Először is a legális dohánytermékekre kivetett magas adók és szigorú szabályozások jelentősen megemelik az árakat, ami arra ösztönzi a fogyasztókat, hogy olcsóbb, illegális forrásokból szerezzék be a termékeket. Emellett a kereslet fenntartása, különösen olyan csoportok körében, akik számára a legális hozzáférés korlátozott, például kiskorúak vagy alacsony jövedelmű egyének, tovább erősíti az illegális piacot. A szervezett bűnözői hálózatok kihasználják ezeket a gazdasági és szabályozási réseket, hatékonyan működtetve a csempészt és a hamisított termékek forgalmazását, ami nemcsak az államok adóbevételeit csökkenti, hanem a közegészségügyi erőfeszítéseket is aláássa.

III. Társadalmi és egészségügyi következmények

3.1 A dohányzás egészségügyi hatásai

A dohányzás a világ egyik legsúlyosabb közegészségügyi problémája, amely minden évben több mint nyolcmillió ember halálát okozza, beleértve a passzív dohányzás áldozatait is. A dohánytermékek rendszeres használata nem csupán a függőség kialakulásához vezet, hanem a szervezet szinte valamennyi szervrendszerére káros hatással van. A modern orvostudomány egyértelműen igazolta, hogy a dohányzás számos halálos betegség kialakulásában játszik szerepet, ideértve a szív- és érrendszeri megbetegedéseket, a daganatos betegségeket, valamint a krónikus légzőszervi elváltozásokat is.

A dohányfüst rendkívül komplex kémiai keverék, amely több mint 7000 különböző vegyületet tartalmaz, melyek közül több száz toxikus, és legalább hetvenről egyértelműen igazolták karcinogén hatásukat. A dohány égése során két füsttípus keletkezik: az egyik a főfüst, amelyet a dohányos közvetlenül belélegez, a másik az oldalfüst, amely a cigaretta parázsló végéből származik, és főként a környezetbe jut. Fontos kiemelni, hogy az oldalfüst sok esetben még nagyobb koncentrációban tartalmaz káros anyagokat, mint a főfüst.

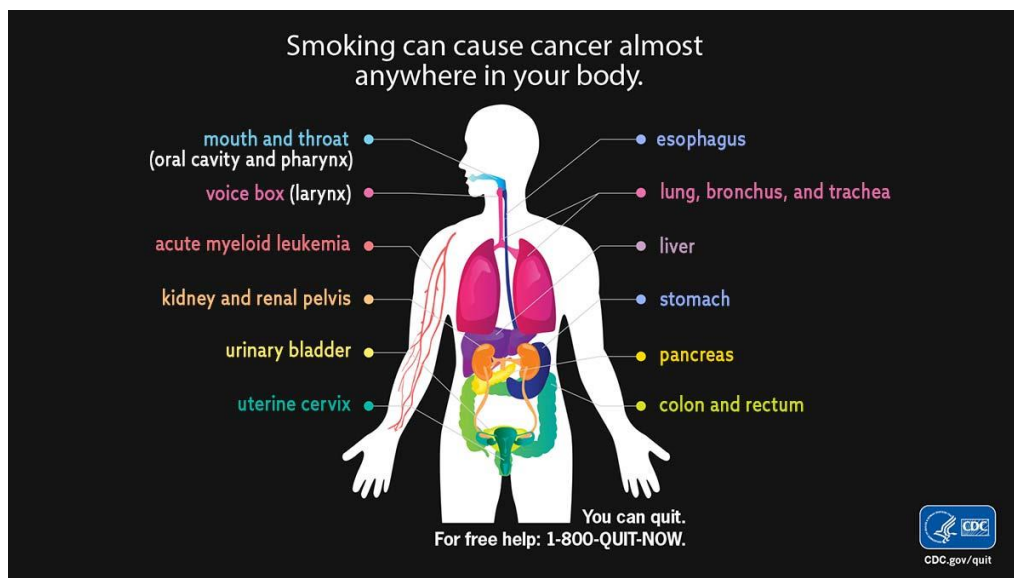
A füst egyik legaktívabb és legismertebb összetevője a nikotin, amely pszichoaktív hatású vegyületként a központi idegrendszert stimulálja, és jelentős függőséget alakít ki. A nikotin gyorsan felszívódik a tüdőn keresztül, és kevesebb mint tíz másodpercen belül eléri az agyat, ahol fokozza a dopamin kibocsátást, euforikus érzést és szorongáscsökkentést váltva ki. Ez a hatás a dohányzás rövid távú jutalmazó jellegéhez kapcsolódik, ugyanakkor hosszú távon elvonási tüneteket, ingerlékenységet és szorongást eredményez, fenntartva a függőséget. A dohányfüst számos toxikus anyagot is tartalmaz. Ezek közül kiemelkedik a szén-monoxid, amely az oxigénnel versenyez a hemoglobin kötőhelyeiért, így csökkenti a vér oxigénszállító kapacitását. Ennek következtében az oxigénhiány különösen a szívizom és az agy működését veszélyezteti, és hozzájárul a szív- és érrendszeri betegségek kialakulásához. A kátrány, amely az égési folyamat során keletkezik, szilárd és ragadós anyag, amely lerakódik a tüdőhólyagok falán, és közvetlenül hozzájárul a légzőrendszer károsodásához, valamint a tüdőrák kialakulásához.

A dohányfüst egyéb veszélyes összetevői közé tartozik a formaldehid, amely irritálja a nyálkahártyákat, és hosszú távon karcinogén hatású. Az acetaldehid szintén egy rákkeltő anyag, amely a nikotinfüggőség kialakulásában is szerepet játszik. A benzol egy aromás szénhidrogén,

amely bizonyítottan rákkeltő, különösen a leukémia kockázatát növeli és a policiklusos aromás szénhidrogének is többféle rákos megbetegedés kialakulásában vesznek részt, beleértve a bőrrákot, a tüdőrákot és a májrákot is.

A dohányzás során ezek az anyagok belélegezve bekerülnek a tüdőbe, majd onnan a véráramba jutva eloszlanak az egész szervezetben. Ennek eredményeként nem csupán a légzőrendszert, hanem más szerveket – például a szívet, a májat, a vesét és a reproduktív rendszert – is károsítják. A dohányzás hosszú távon gyulladásos folyamatokat indít el, sejtszintű károsodást okoz, rontja a sejtek regenerációs képességét, és elősegíti a genetikai mutációk kialakulását. Ezen túlmenően, a dohányfüst közvetlenül befolyásolja az érrendszer működését, elősegítve az érlemezésedést, a trombózis és a magas vérnyomás kialakulását. A nikotin hatására felszabaduló adrenalin következtében nő a pulzusszám és az érfal tónusa, ami hosszabb távon állandósuló hipertóniát és érfali károsodást eredményez. A dohányfüst tehát nem csupán kellemetlen szagokat és irritáló hatásokat okoz, hanem komplex, többretegű toxikus folyamatokat indít el a szervezetben, amelyek súlyos, gyakran visszafordíthatatlan következményekkel járnak.

7. ábra A dohányzás rákkeltő hatásai a testünkben

Forrás: tobaccofree.org (2021)

Azon kívül, hogy a dohányzás rengeteg problémát okozhat egészségügyileg a testünkben a mentális egészségünket is nagyban veszélyezteti. A dohányzás és a mentális egészség közötti kapcsolat rendkívül összetett és sokrétű, számos kutatás kimutatta, hogy a mentális zavarokkal

küzdő emberek jelentősen nagyobb arányban dohányoznak, mint az általános populáció. Egyes felmérések szerint a dohányzó egyének több mint 40%-ának valamilyen pszichiátriai diagnózisa is van. Ezen túlmenően a mentális zavarban szenvedők felelősek a világ dohányzásból származó cigarettafogyasztásának mintegy 40-45%-áért. Ez a rendkívüli arány arra utal, hogy a dohányzás nem csupán testi, hanem súlyos pszichológiai és társadalmi tényezőkkel is összefügg.

Különösen érintettek a depresszióval és szorongásos zavarokkal küzdő személyek. A depressziós emberek körében a dohányzás prevalenciája akár kétszer-háromszor magasabb is lehet, mint az átlagnépesség körében. Bár sokan a dohányzást önkezelésként alkalmazzák hangulatjavító céllal, a hosszú távú hatások általában negatív irányba hatnak: növekszik a depressziós epizódok gyakorisága, romlik az életminőség, és fokozódik a szociális izoláció. A skizofréniában szenvedő betegek különösen hajlamosak a dohányzásra. Egyes vizsgálatok szerint akár 80%-uk is rendszeres dohányos. Ennek egyik oka, hogy a nikotin stimulálja a dopaminerg rendszert, amely a skizofréniában érintett agyi területek működésére is hat. Ezen felül a nikotin egyes kognitív funkciókra – például figyelemre, reakcióidőre – gyakorolt serkentő hatása átmeneti javulást okozhat a betegek állapotában. Ugyanakkor a hosszú távú dohányzás csak fokozza a testi morbiditást, rontja a gyógyszerek hatékonyságát, és rövidebb életkilátásokkal jár.

A poszttraumás stressz zavar és a dohányzás kapcsolata is jól dokumentált. A PTSD-ben szenvedők gyakran tapasztalnak alvásproblémákat, hiperéberséget és tartós stresszt – ezek mind olyan tényezők, amelyek dohányzásra ösztönözhetik az érintetteket. A nikotin itt is egyfajta önnyugtató szerként funkcionál, azonban nem nyújt valódi terápiás megoldást, sőt fokozhatja a pszichés panaszokat hosszú távon. További probléma, hogy a mentális zavarral élők számára a dohányzásról való leszokás is nehezebb. Egyrészt a nikotinfüggőség mértéke jellemzően erősebb, másrészt kevesebb támogatást kapnak az egészségügyi rendszer részéről. Sok esetben az is előfordul, hogy a mentális egészségügyi intézmények maguk sem támogatják aktívan a leszokást, vagy nem tekintik azt prioritásnak, holott a nemdohányzó betegek körében a pszichiátriai tünetek is gyakran enyhébbek.

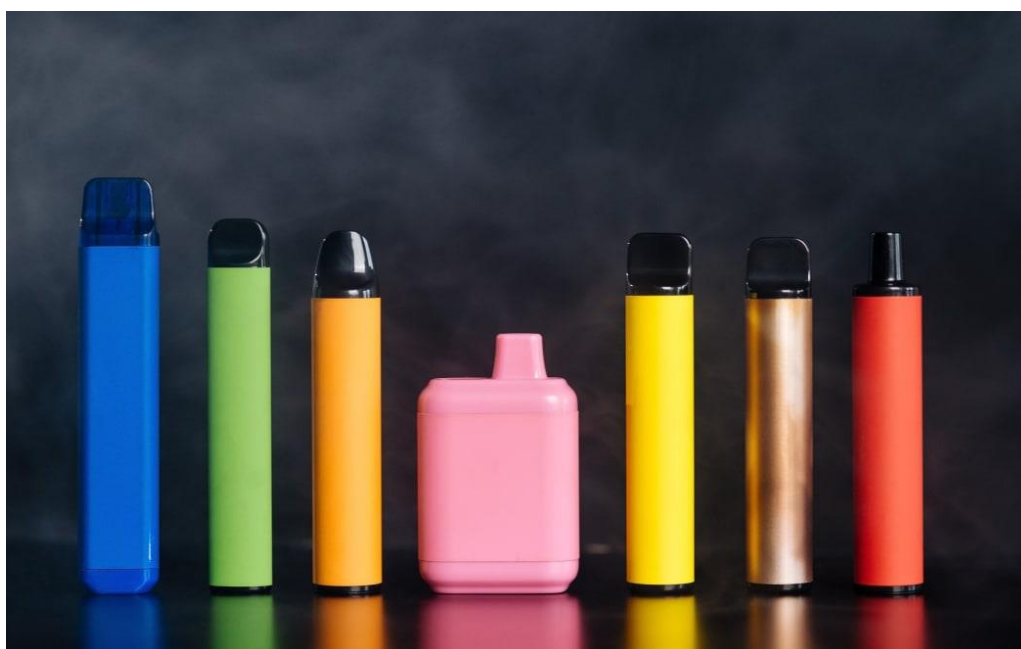
A kutatások egyre inkább alátámasztják, hogy a dohányzás nem csökkenti a mentális zavarok tüneteit, hanem inkább fenntartja vagy súlyosbítja azokat. Egy longitudinális vizsgálat például kimutatta, hogy a dohányzásról való leszokás hosszú távon a mentális egészség javulásához vezethet: csökken a depresszió, a szorongás és a stressz szintje, miközben javul az életminőség

és a pozitív affektus. A mentális egészség és a dohányzás összefüggésének megértése kulcsfontosságú a megelőzés, a kezelés és a rehabilitáció szempontjából. A dohányzás elleni kampányokban, a leszokást segítő programokban és a pszichiátriai ellátásban egyaránt fontos, hogy integrált módon kezeljük a testi és lelki egészséget, figyelembe véve a háttérben húzódó pszichológiai motivációkat is.

Az utóbbi pár évben a fiatal felnőttek és a tinédzserek körében rohamosan nőtt az egyszer használatos elektromos cigaretták, köztük az Elf Bar márkájú készülékek népszerűsége. Ezeket az eszközöket a hagyományos dohánytermékek alternatíváiként jelentek meg a piacon. Az Elf Bar típusú eszközök használata azonban számos egészségügyi kérdést vet fel, különösen annak fényében, hogy hosszú távú hatásuk még nem teljesen ismert. Mivel egy új dologról beszélünk, amelynek még nem tudjuk a későbbi hatásait és következményeit elég kevés információval szolgál az egészségügy.

Különböző kutatásokat készítenek az Elf Bar készülékekről, annyit tudunk, hogy a nikotintartalma gyakran magasabb, mint a korábbi e-cigaretta típusoké. Egyes típusok akár 2–5%-os nikotinkoncentrációt is tartalmazhatnak, ami megfelel 20–50 hagyományos cigarettának egyetlen eszközben. Ez rendkívüli függőségi potenciált jelent, különösen a fejlődő idegrendszerű serdülők és fiatal felnőttek esetében. A nikotin hosszú távon befolyásolhatja az agy fejlődését, rontva a memóriát, a figyelmet és a döntéshozatalt.

8. ábra Különböző cigaretta formák

Forrás: rnz.co.nz (2024)

A nikotin mellett az Elf Bar típusú eszközök használata során belélegzett aeroszol is potenciálisan káros anyagokat tartalmaz. Bár a termékek nem tartalmaznak égéstermékeket, az aeroszokok összetevői például propilénglikol, glicerin, mesterséges aromák és nehézfém-maradványok különböző légzőszervi panaszokat okozhatnak. Számos vizsgálat beszámolt arról, hogy az e-cigaretta használata összefügghet a köhögés, sípoló légzés, hörghurut és az asztmás tünetek gyakoribb előfordulásával.

Különösen aggasztó, hogy az Elf Bar típusú eszközök rendszeres használata a hagyományos dohányzás kapujává válhat, főként a még nem dohányzó fiatalok esetében. Egy longitudinális vizsgálat szerint az e-cigaretta használata háromszorosára növeli a későbbi cigarettapróbálkozás esélyét a serdülők körében. Az Elf Bar használata továbbá szív- és érrendszeri kockázatokat is felvet. A nikotin hatására megemelkedik a pulzusszám és a vérnyomás, amely hosszú távon károsíthatja az érfalakat és elősegítheti az érlemezésedet. Egyes kutatások szerint az e-cigaretták rendszeres használata növeli a szívinfarktus és a stroke kockázatát, bár a pontos mechanizmusok még további vizsgálatokat igényelnek.

Fontos kiemelni, hogy a fogyasztók sok esetben nincsenek tisztában a nikotintartalommal vagy azzal, hogy a termék milyen anyagokat tartalmaz. Mivel az Elf Barok ízesítése és megjelenése sokszor édességre vagy gyümölcsre emlékeztet, a fiatalabb korosztályban csökken a termékkel szembeni kritikus attitűd, és alábecsülik annak veszélyeit. Ez a jelenség a „szociális elfogadottság” egyik új formáját eredményezte, ahol a vaperelés már nem elrettentő, hanem divatos tevékenységgé vált.

Végezetül, a környezeti hatások sem elhanyagolhatók. Az Elf Bar típusú eszközök eldobhatósága jelentős hulladékproblémát okoz. A bennük található lítium akkumulátorok, műanyag burkolatok és elektronikai alkatrészek nem bomlanak le könnyen, ezzel hozzájárulva a környezetszennyezéshez és az e-hulladék mennyiségének növekedéséhez.

Összefoglalásként elmondható, hogy bár az Elf Bar típusú elektromos cigaretták a hagyományos dohányzásnál bizonyos szempontból kevésbé ártalmasnak tűnhetnek, egészségügyi kockázataik súlyosak és sokrétűek. Különösen veszélyeztetettek a fiatal felhasználók, akiknél a nikotinfüggőség kialakulása, a későbbi dohányzásra való áttérés, illetve az agyi fejlődésre gyakorolt hatások miatt az Elf Bar használata komoly közegészségügyi problémát jelenthet.

3.2 Társadalmi kultúra és a dohányzás összefüggései

Eredetileg a dohányt azért fejlesztették ki, hogy meggyógyítson mindent, ehelyett elrontott mindent. A dohányzás eredete több ezer évre nyúlik vissza, és kezdettől fogva sokkal több volt, mint egyszerű testi szükséglet vagy élvezeti cselekedet. Már az ősi civilizációk is alkalmazták a dohánylevelet különféle rituális és gyógyászati célokra. A közép- és dél-amerikai őslakos kultúrákban, különösen a maja és azték társadalmakban, a dohányt szent növényként tartották számon, amelyet gyakran használtak vallási ceremóniák során, a szellemekkel való kapcsolattartás, a meditáció és gyógyítás céljából.

A dohány rituális használata számos formát öltött: füstöléssel, pipa formájában történő elszívással, vagy orrba történő felszippannással. Ezek a szokások mélyen beágyazódtak az adott kultúrák szimbolikus rendszereibe, ahol a füst nemcsak közvetítőként szolgált az emberek és istenek között, hanem a közösségi kohézió eszköze is volt, egyfajta társadalmi ragasztóként funkcionált, amely a mai napig is jelen van. Sokszor az ember már csak azért kezd el dohányozni, mert a társaságában mindenki ezt csinálja és késztetést érez, hogy ő ne maradjon le.

A dohányzás európai térhódítása a 16. században kezdődött, amikor Kolumbusz Kristóf első expedíciói során találkozott a dohány növényvel, majd a spanyol és portugál felfedezők Európába vitték azt. Kezdetben a dohány elsősorban gyógynövényként terjedt el, és különféle betegségek – például fejfájás, emésztési problémák, sőt még pestis – elleni szerként alkalmazták. A 17–19. század során a dohány a globális kereskedelem egyik legfontosabb árucikkévé vált. A gyarmatosító hatalmak, különösen az Egyesült Királyság, Franciaország és Spanyolország, dohányültetvényeket hoztak létre az amerikai kontinensen, ahol rabszolgamunka segítségével zajlott a termesztés. A dohány tehát nemcsak kulturális, hanem gazdasági és politikai jelentőséggel is bírt: a globális kapitalizmus kialakulásának egyik korai hajtóereje volt.

A 19. század végére a dohányzás társadalmi jelentősége tovább nőtt, különösen a városi, iparosodott társadalmakban. A cigarettagyártás gépesítése lehetővé tette a tömegtermelést, ami a dohányzást szélesebb társadalmi rétegek számára is elérhetővé tette. Ebben az időszakban kezdett kialakulni a dohányzás modern, identitáshordozó szerepe: a társadalmi státusz, a nemi szerepek és a szubkultúrák kifejezésének eszköze lett. Például a 20. század elején a nők számára még tabu volt a dohányzás, azonban a második világháborút

követően részben a reklámkampányok hatására a cigaretta a női emancipáció szimbólumává vált.

A dohányzás kulturális reprezentációja a 20. században szorosan összefonódott a populáris médiával és a fogyasztói társadalom fejlődésével. A filmekben, televíziós műsorokban és plakátokon megjelenő dohányzó karakterek a stílus, függetlenség és szexualitás szimbólumai voltak, hozzájárulva a dohányzás felmagasztalásához.

Mindezek fényében világos, hogy a dohányzás nem egyszerűen egyéni döntés vagy szokás, hanem egy mélyen kulturális gyökerű, társadalmilag formált és történelmileg változó gyakorlat. A különböző történelmi korszakok, társadalmi rétegek és kultúrák más-más jelentéstartalommal ruházták fel a dohányzást, amely egyszerre volt spirituális, gazdasági, szociális és identitásformáló elem.

A dohányipar és a társadalmi reprezentáció

A dohányipar évtizedeken keresztül nem csupán termékeket gyártott és értékesített, hanem aktívan alakította a társadalmi diskurzust a dohányzásról, befolyásolva a közvéleményt, a szokásokat és az értékítéleteket is. A cigaretta, mint áru, nem pusztán nikotint tartalmazó termékként volt jelen, hanem kulturális és társadalmi szimbólummá vált, amely különböző jelentéstartalmakat hordozott különböző csoportok számára – többek között az önállóságot, szexuális vonzerőt, hovatartozást, szabadságot és erőt. A 20. század elejétől kezdve a dohányipari vállalatok felismerve a média és a reklám erejét, célzottan építették fel kommunikációs stratégiáikat. Különösen a második világháború utáni időszakban a reklámok már nemcsak az ízt vagy a minőséget hangsúlyozták, hanem társadalmi szerepeket és vágyakat céloztak meg. A férfiakat a Marlboro Man típusú kemény, férfias, magányos cowboy figurájával szólították meg, míg a nőket az emancipáció üzeneteivel ösztönözték dohányzásra, mint például a Lucky Strike „Reach for a Lucky instead of a sweet” kampányában, amely a cigarettát a női karcsúság eszközeként mutatta be.

A társadalmi reprezentáció egyik legmarkánsabb példája a filmipar volt. A hollywoodi filmekben a dohányzó karakterek rendszerint karizmatikus, független, attraktív figurák voltak, a cigaretta így vizuálisan és szimbolikusan is a személyiség kiterjesztéseként jelent meg. Ez a reprezentáció különösen hatékonyan működött a fiatalok körében, akik a média segítségével internalizálták a dohányzás jelentését mint menő és felnőtt viselkedést.

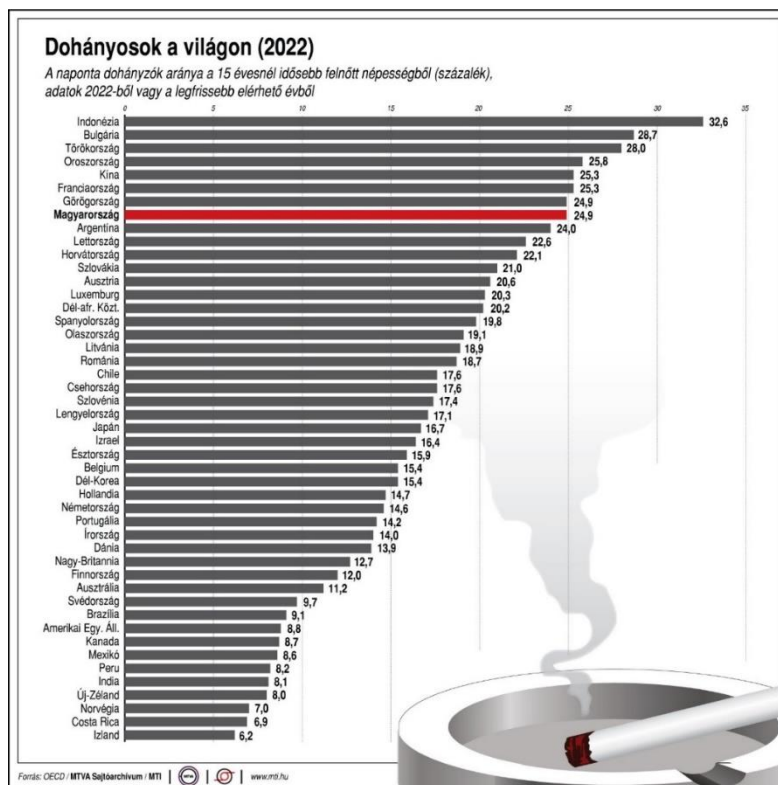
A dohányipar külön stratégiákat dolgozott ki a különböző társadalmi rétegek, etnikai csoportok és életstílusok megszólítására. Az alacsonyabb jövedelmű, marginalizált közösségekben a marketing gyakran a közösségi identitásra és a stresszoldásra épített, míg a magasabb státuszú csoportok esetében a luxus és a prémium életérzés került előtérbe. Az iparág belső dokumentumai, amelyek a dohányvállalatok elleni peres eljárások során váltak elérhetővé, egyértelműen bizonyítják, hogy a célzott marketing a fogyasztók sebezhetőségeire, társadalmi identitására és aspirációira épült.

Az 1990-es évektől a dohányipar imázsa jelentősen megváltozott. A közegészségügyi szervezetek, a WHO és a nemzeti intézkedések hatására a dohányzás egyre inkább stigmatizálódott. A reklámtilalmak, a cigarettás dobozokon kötelezően megjelenő egészségügyi figyelmeztetések és az egyre szigorúbb szabályozások, mint például a nyilvános dohányzás tilalma, hatására a dohányzás társadalmi elfogadottsága csökkent, és megkezdődött a denormalizáció folyamata. Ezzel párhuzamosan a dohányipar új stratégiákat kezdett alkalmazni. Az innovatív dohánytermékek – például az e-cigaretták és az Elf Bar típusú, eldobható nikotinos eszközök – újfajta reprezentációt igényeltek. Ezeket a termékeket gyakran nem a hagyományos dohányzáshoz kapcsolódó negatív társadalmi képekhez kötik, hanem modern, technológiai, „egészségesebb” alternatívaként jelenítik meg. A közösségi média, influenszerek és zenei események révén ezek az eszközök ismételten beépültek a fiatalok kulturális világába, divatcikké váltak.

Magyarországon a dohányzás kulturális szerepe évszázadokon keresztül jelentős hatást gyakorolt a társadalom különböző rétegeire, és mélyen beágyazódott a mindennapi életbe, a társas kapcsolatokba, valamint az identitásformálásba. A dohány története hazánkban egészen a 16. századig nyúlik vissza, amikor is a török közvetítéssel került be a magyar területekre, majd fokozatosan elterjedt a nemesség és a polgárság köreiben. A dohányzás már a korai időkben is státuszsimbólumként funkcionált, különösen a pipa – mint díszes, gyakran művészi igényvel kialakított tárgy – vált a férfiasság és a társadalmi rang jelképévé. A 19. század folyamán a dohányzás szorosan összekapcsolódott a magyar nemzeti identitás formálódásával. A reformkor értelmisége – köztük Kossuth Lajos és más politikusok – előszeretettel szerepeltek pipával vagy szivarral ábrázolva, ezzel is a nemzeti karakter és a közéleti szerepvállalás attribútumává emelve a dohányzást. A dohányzás a kávéházi kultúra szerves részévé vált, ahol

az írók, újságírók, politikusok és művészek találkoztak, és ahol a cigaretta vagy szivar gyakran a szellemi munka velejárójaként jelent meg.

9. ábra Dohányosok a világon 2022.

Forrás: tudas.hu (2022)

A 20. században, különösen a szocialista időszak alatt, a dohányzás az állami ipar egyik kulcsterületévé vált. Az Országos Dohányipari Vállalat égisze alatt működő gyárak, például a Debreceni Dohánygyár, nemcsak gazdasági szereplők voltak, hanem jelentős szimbólumai is a hazai termelésnek. A dohányzás széles körben elterjedt, és a munkahelyi, családi és baráti környezetben is szinte természetesnek számított. A szocialista propaganda a dohányipar termékeit gyakran a nemzeti önellátás és a munkásosztály életmódjának részeként mutatta be.

A dohányzás szociális funkciót is betöltött: a cigaretta gyakran „csereeszközként” működött a katonaságnál, a munkahelyeken vagy börtönökben, és sok esetben a közösségi kapcsolatok kiépítésének eszköze volt. A „kimegyek egy cigire” kifejezés nemcsak egyéni szokást, hanem társas eseményt is jelölt, amely lehetőséget adott informális beszélgetésekre, ismerkedésre, közösségformálásra.

A rendszerváltást követően a dohányipar privatizációja és a multinacionális cégek megjelenése újfajta fogyasztói kultúrát teremtett. A nyugati márkák térhódítása, a dohánytermékek

dizájnjának és marketingjének modernizációja révén a cigaretta ismét divatcikké vált, különösen a fiatalabb generációk körében. Ezzel egy időben azonban az egészségtudatosság erősödése, a nemzetközi közegészségügyi mozgalmak hatása, valamint az állami dohányzásellenes intézkedések, például a dohányzási tilalom a vendéglátóhelyeken, fokozatosan megváltoztatták a dohányzáshoz fűződő attitűdöket. A magyar társadalom jelenleg kettősséget mutat a dohányzáshoz való viszonyulás terén. Egyrészt még mindig él a dohányzás kulturális hagyománya, főként az idősebb generációk és a vidéki térségek lakói körében, másrészt a fiatalabb korosztályok körében, különösen a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél, csökken a dohányzás elfogadottsága. A fiatalok körében ugyanakkor megfigyelhető az alternatív nikotintermékek, például az Elf Bar típusú eszközök népszerűsége, amely új kulturális és társadalmi jelentéstartalommal ruházza fel a nikotinfogyasztást.

Összességében a dohányzás Magyarországon mindig is többet jelentett pusztán szokásnál: társadalmi, gazdasági, politikai és identitásképző szerepe egyaránt volt. A kulturális jelentősége azonban a társadalmi normák, az egészségtudatosság és a szabályozás változása nyomán folyamatos átalakuláson megy keresztül, ami újabb kihívásokat és lehetőségeket vet fel a közegészségügy és a társadalompolitika számára.

3.3. Gazdasági politika és a társadalmi hatások összefüggése

Az előző fejezetekben tárgyalt gazdasági és társadalmi következmények a mindennapi életben szoros összefüggéseket mutatnak. A gazdasági hatásoknál kiemelendő az állami bevételek, kiadások és a foglalkoztatottság megváltozása. Ezzel szemben a dohányzás társadalmi hatása a fizikai és mentális betegségek, függőségek. Mégis a dohányzás (legyen szó hagyományos vagy elektromos termékekről) képes volt egy kultuszt kiépíteni, amely a világ minden országában jelen van.

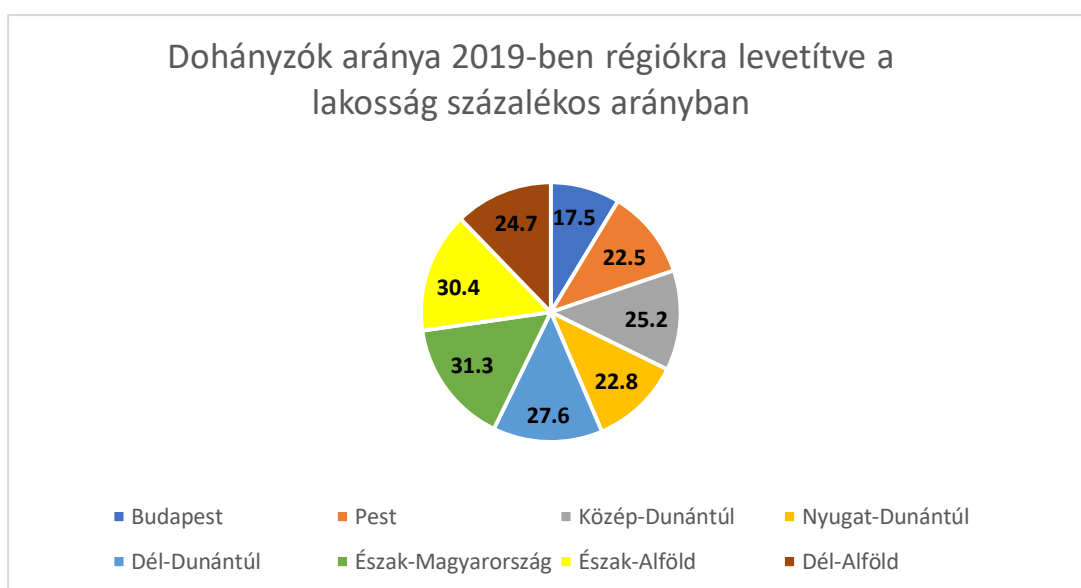
Az állami bevételek változása elsősorban a fekete piacon lévő eladások számát növeli. Ez azzal jár, hogy a vevők köre folyamatosan bővül, új emberek szoknak rá a termékekre. Az illegális piac térnyerésénél sok esetben megfigyelhető, hogy nem csak a felnőtt korosztályt, hanem a gyerekeket és tinédzsereket is megcélazzák, mint leendő vásárlói kör. A gyermekek dohányzása egy súlyos társadalmi következmény, amely elsősorban olyan régiókban jelenik meg, ahol az életszínvonal az átlag alatt helyezkedik el. Ezen felül a gyerekeket sokkal könnyebb rászoktatni a termékekre, illetve elérni, hogy akár ők is részt vállaljanak az értékesítésben. Ez a

kereskedelem tovább növeli az illegális piac térnyerését, makroökonómiai szinten csökkentve az országba vetett bizalmat és nemzetközi tekintélyt.

Számos kutatás foglalkozik a dohányzás káros hatásával, illetve magával a dohányzás forgalmazásával. Köztudott tény, hogy a dohányzás számos betegség, elsősorban daganatos betegségek kiváltó oka is lehet. A betegek ellátása az állami kórházakban történik. Az európai társadalombiztosítási rendszerben a beteg számára az ellátás ingyenes, csupán TAJ- kártyára van szükség. Magyarországon az passzív keresők száma évről-évre növekszik, amely súlyos gondokat jelent. Az aktív dolgozók bruttó fizetéséből fedezik a TB kiadásokat. Ezeknek az összegeknek a csökkenése a költségvetésre is komoly hatással van. Továbbá jelentős terhet ró az egészségügyi rendszerre, hátráltatva az új gépek és innovációk megjelenését a kórházakban.

A hosszú távú dohányzás az élettartam csökkenését is okozhatja, amely a termelékenység visszaesését is magával hordozza. A lakosság csökkenése a produktivitás gyengülését, munkaerőhiányt, illetve egyéb gazdasági hátrányokat is okozhat. A dohányzásban eltöltött szünetek száma szintén gátolja a termelést, amely egy munkanapon egy emberre kevésnek tűnhet, azonban több dolgozóra kivette észrevehető kiesést is okozhat. A népesség visszaesése révén növekszik a külföldi bevándorlók száma, amely egyéb társadalmi hátrányokat okoz hosszú távon a lakosság számára.

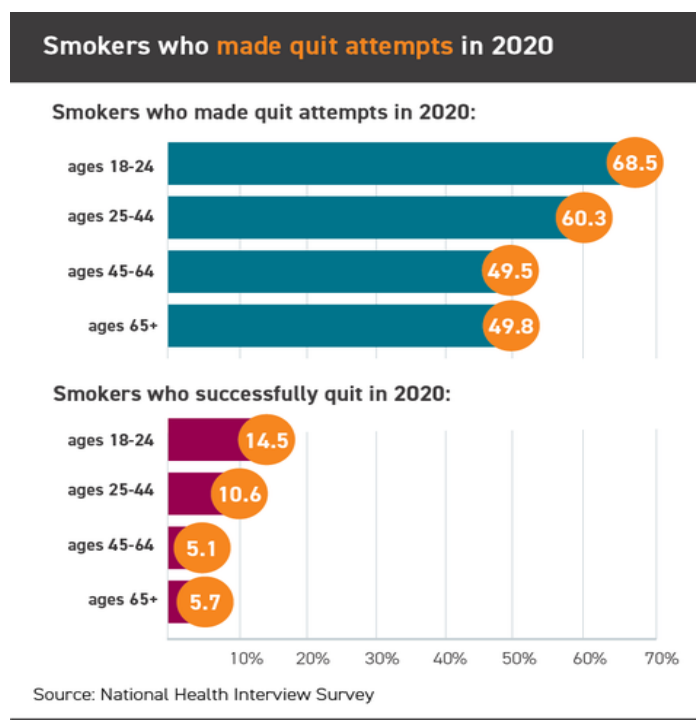
10. ábra Dohányzók aránya 2019-ben régiókra osztva

A kördiagramon jól látható, hogy az észak-alföldi és észak-magyarországi régiókban a dohányzás 30% felett volt 2019-ben. Magyarországon ezekben a régiókban a legalacsonyabb az iskolázottság. Ez a tény is azt a tézist bizonyítja, hogy az iskolázottág csökkenése könnyebben enged utat a bűnözés terjeszkedésének a térségekben.

A dohányzás hosszú távon függőséget okoz, amely az évek folyamán folyamatosan erősödik, amely hatással lehet az egyén teljesítményére egyaránt. Ezzel az illető az állását kockáztatja. Az emiatt elbocsátott egyének egyrészt szenvedélyük rabjává válnak még jobban, nehezen tudnak szabadulni tőle. Másrészt a bérszakadék is növekszik a társadalmi rétegek között. Egy átlagos középosztályban lévő ember munkahelye elvesztésével könnyen a szegénység rétegébe süllyedhet, ahonnan nehéz újra talpra állni. Ez az aspektus ritkán fordul elő, elsősorban a szigorúan szabályozott országokban. Ezalatt Nyugat-Európa és az európai uniós országok értetendők, közülük Németország vagy Franciaország, amelyek szigorú dohányzási szabályokat alkalmaznak. Ezzel szemben Kelet-Európa kultúrája teljesen más. A dohányzásban alkalmazott szabályozásban teljesen más szabályrendszert alkalmaznak. A dohányzás növekedése nemcsak költségvetés kiadásán és az állami adók kiesésén kívül más gazdasági szektorokra is hatással van. Erre példa a leszokást segítő programok támogatása

11. ábra Dohányosok leszokási kísérletei 2022-ben

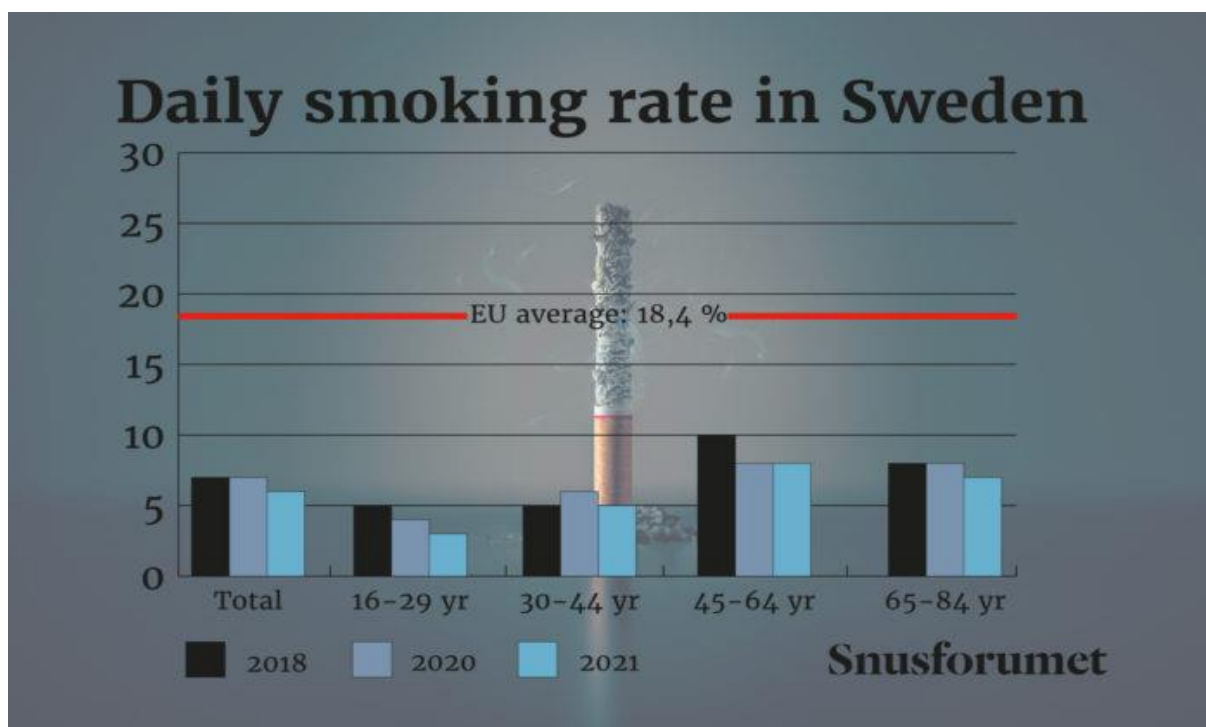

Forrás: Forrás: truthinitiative.org (2020)

Az elvonó egy több éves folyamat, amely minden szempontból megváltoztatja az ember életét. Az állam évről évre több beruházást folytat a leszokást segítő programokba. Azonban a fenti ábrán jól látható, hogy hiába sokan határozzák el a változást és tesznek ígéretet, csupán egy kis részüknek sikerül valóban megvalósítani a célt. Ennek ellenére is az állam nagyfokú támogatást nyújt. Erre példa a gyógyszerek beszerzése, amelyekhez kedvezmények járnak társadalombiztosítási támogatással. Pénzügyi támogatással terápiás programok szervezése, amelyet egy szakmabeli orvos vagy pszichológus vezet.

Ezekhez hozzáadódnak a közvetett támogatások. Léteznek olyan országok, ahol az állam a cégek számára biztosít egy bizonyos összeget a dohányzásellenes programjaik támogatása végett. Emellett a közösségi médiában és a médiában feltűnő egészséges életmód támogatású reklámok finanszírozásában a kormányzat többször szerepet vállal.

12. ábra Dohányzási arány Svédországban

Forrás: Snusforumet (2021)

A skandináv-modellben előfordul egy ösztönző mód, amelyben a nemdohányzók számára alacsonyabb díjakat kínál az állam. Ezzel is motivációt biztosítva a dohányzók számára az életük megváltoztatására.

A modell sikerességét bizonyítja, hogy Svédországban minden korosztályban az aktív dohányzók száma folyamatosan csökken, meg sem közelítve az Európai Unió 18,4%-át. Ennek oka a mentalitásban, hagyományokban és életszínvonalban is keresendő. A kilátástalanság és komorság jellemző Közép-és Kelet Európára, amely magával hordozza a káros szenvedélyek térnyerését. Azonban a svédeknek a hagyományos dohány helyett a snüssz nagy népszerűségnek örvend, amely szintén ugyanolyan káros az emberi szervezetre.

Összességében elmondható, hogy a gazdasági és társadalmi hatások szorosan összekapcsolódnak egymással. Egyik tényező kiváltja a másikat és fordítva is ugyanez igaz. A dohányzás egy káros függőség, amely szenvedély visszaszorítása minden ember érdeke, ugyanis a dohányzás káros hatásait nem csak az egyén, hanem a közösség is viseli közvetlen módon. Közvetett hatásait pedig a gazdasági mutatókon lehet tapasztalni. Azonban közös összefogással és még több erő és forrás befektetésével lehetőség is nyílna az emberi szokásmód megváltoztatására a dohányzást illetően. Megállapítható, hogy akik a boldogság index tetején vannak kevesebbet dohányoznak.

IV. Kritikus pontok, megoldási javaslatok

Ebben a fejezetben szeretném mutatni, hogy milyen negatív és pozitív dolgokkal szembesültem a dolgozat írásakor. Milyen nehézségekbe ütköztem és hogyan tudtam átlendülni rajtuk, vagy éppen mi volt a legkönnyebb és tudtam róla tömérdek információt szerezni. Szeretném összegezni az információkat, problémákat és megoldási javaslatokat nyújtani.

Emellett kérdőíves adatgyűjtést használtam, annak érdekében, hogy megértsem a dohányzási szokásokat, az ösztönzést az illegális dohánytermékek használata iránt és az egészségügyi kapcsolatokat.

4.1. Negatív kritikus pontok

A dolgozat témájának választásakor megfordult bennem, hogy lehet nem ez a legmegfelelőbb, mivel ha az illegális termékekről vagy feketepiacról beszélünk egyértelmű, hogy sokkal kevesebb használható és hivatalos adatot találhatunk. A feketepiac működése is rejtett, ezért nehéz pontos számokat és tendenciákat bemutatni, de nem lehetetlen.

A legelső probléma, amelybe ütköztem a téma kutathatóságának a korlátoltsága volt. Az illegális gazdasági tevékenységek rejtettek, ezért a legtöbb információ nem volt teljeskörű, nagyrészt becsléseken alapulnak, ezek mellett különböző országokban jelentős eltéréseket mutathatnak a kimutatások. Számos olyan hivatalos adat van, amely nem hozzáférhető vagy nem tudunk pontos adatokhoz hozzáférni általa. A dolgozatom nagyrészt szó van az elektromos cigarettákról (Elf bar, poco), amely egy elég új dolognak számít, mivel nem több száz éve van a piacon, nem tudja senki pontosan megmondani a végső kimenetelét sem egészségügyileg, sem gazdaságilag.

A második problémám kapcsolódik valamilyen szinten az első részhez, ez az adatok megbízhatósága lenne. A gazdasági veszteségek és a környezeti károkról szóló statisztikai adatok nagyrészt olyan szervezeteknek készülnek, mint például a dohányipari cégek vagy egészségvédelmi csoportok megrendelésére. Ilyen esetekben sokszor elfogult eredmények születhetnek. Emiatt sokkal több forrásból volt szükséges ellenőriznem az adatokat, amely egyrészt jócskán megduplázta az időtartamát a dolgozat megírásának, másrészt ott volt a bizonytalanság, hogy minden adat jól össze van e vetve, biztosan kifogástalan minden információ.

Azt éreztem, hogy a téma társadalmi érzékenysége is nehezítette valamilyen szinten a kutatásomat. Az illegális termékek fogyasztása összefügg több társadalmi problémával is, mint a munkanélküliség, szegénység vagy éppen az alacsony iskolai végzettség. Fontos volt felismernem azt a tényt, hogy ezek a problémák nem csak a fogyasztói döntésekre, hanem az adott kereskedelem fenntartására is hatással vannak. Ezért meg kellett értenem, hogy a mikro- és makrogazdasági hatások kölcsönösen egybefonódnak, és sem az egészségügyi sem a gazdasági hatások értelmezése nem lenne teljes körű.

Kritikus pont volt az is, hogy mivel a téma tabunak számít, a kérdőív vagy a kvalitatív kutatás során sokkal óvatosabban kellett megfogalmaznom a kérdéseket. A kérdőív kialakításánál

kiemelten figyeltem, hogy ne tegyek fel tolaakodó kérdéseket, ennek ellenére mégis tudjak pontos válaszokat kapni. El kellett érnem azt, hogy az emberek nyugodt körülményekben tudjanak ebben a témában őszintén, tabuk nélkül is nyilatkozni.

A következő pont, amely még nehézségeket okozott az a folyamatosan változó jogszabályok voltak. Az adók, a határellenőrzési intézkedések és a kereskedelmi szabályozások szigorítása vagy enyhítése szinte egyik napról a másikra hatással lehet az illegális dohánykereskedelemre. Például az adók emelése azonnali hatást gyakorolhat a feketepiac terjeszkedésére, míg a határellenőrzés megerősítése rövid távon csökkentheti az illegális termékek áramlását. A kutatás során igyekeztem figyelembe venni a legfrissebb adatokat, szabályozási változásokat, de a gyorsan változó jogszabályi kontextus miatt egyes megállapítások idővel módosulhatnak, vagy új értelmezést kaphatnak. Nem könnyített a helyzeten az sem, hogy különböző országokban, eltérnek a szabályzások ezeket a termékeket illetően. Magyarországra van kielezve a dolgozat természetesen, azonban kihagyhatatlan megvizsgálni és összehasonlítani a többi országgal is.

Mindezek figyelembevételével kutatásaim során tudatosan törekedtem egy komplex, sokrétű megközelítésre. Az adatgyűjtés és az eredmények értelmezése során igyekeztem a gazdasági szempontok mellett társadalmi, szociológiai és környezeti szempontokat is beépíteni az elemzésbe. Saját magamon is észrevettem, hogy mennyivel könnyebben felkeltette az érdeklődésemet a társadalmi és szociális nézete ennek a témának és azt tapasztaltam a kutatás során is, hogy a mai fiataloknál többet jelent a szociális háttere a témának, mint a gazdasági.

Összességében azt érzem, hogy egy nehéz témát választottam számtalan okból és több kihívással is szembe kellett nézzek, viszont a kutatás során igyekeztem minden felmerülő problémára rugalmasan reagálni, legyen szó adatforrások hiányosságáról, a jogi környezet változásairól vagy a társadalmi érzékenységből fakadó nehézségekről. Bár a téma összetettsége miatt gyakran kompromisszumokat kellett kötni, és egyes területek további kutatást igényeltek, úgy gondolom, hogy a dolgozat hozzájárul a téma jobb megértéséhez, és megalapozhatja a jövőbeli részletesebb vizsgálatokat is. Ez a kutatás ráébresztett arra is, hogy milyen sok szempontot kell figyelembe vennünk, ha az illegális gazdasági tevékenységeket mélyebben akarjuk megérteni.

4.3 Pozitív kritikus pontok

A dolgozat elkészítése során azon kívül, hogy az elején talán megijedtem és bizonytalan voltam, a sok nehézség és a téma összetettsége miatt, annál több pozitívumot találtam benne.

Az első és talán legfontosabb pozitívum a téma időszerűsége és relevanciája. Az illegális dohánykereskedelem gazdasági és környezeti hatásai továbbra is kiemelt figyelmet kapnak a szakmai közvélemény és a döntéshozók részéről. Ezért a szakdolgozat témájának megválasztása nemcsak a valós élettel kapcsolatos kérdésekre hívja fel az emberek figyelmét, hanem a társadalmi kérdésekre is. Ez a téma különösen aktuális, hiszen az elmúlt években hihetetlen szinten megnőtt a dohánytermékek adóterhe, a fogyasztók szokásai hirtelen változtak és új kihívásokat hoztak a szabályzás és jogérvényesítés szempontjából.

További erősségnek vélhető az, hogy a gazdasági hatások bemutatása mellett a környezetvédelmi szempontokra is hangsúlyt tudtam fektetni, amelyeket az illegális kereskedelem vizsgálatakor gyakran figyelmen kívül szoktak hagynak. Ez a kettős fókusz lehetővé teszi, hogy szélesebb közönséget érjen el: az általa felvetett kérdések nemcsak a gazdasági elemzők, hanem a környezetvédők számára is relevánsak, így több forrásból is tudtam információkat szerezni. Az, hogy a kutatás nem csak gazdasági kérdéseket vet fel, hanem figyelembe veszi a társadalmi, egészségügyi és jogi kérdéseket is elősegített abban, sokkal komplexebben tudtam megvizsgálni a témát. Ezáltal egy átfogóbb és mélyebb képet sikerült kapnom a vizsgált jelenségről.

Pozitívumként értékelhető a dolgozatban felhasznált szakirodalom és statisztikák frissessége is. Kutatásom során arra törekedtem, hogy kutatásomat a legfrissebb hazai és nemzetközi adatokra alapozzam, így a bemutatott helyzet a lehető legfrissebb információkon alapul. Ez különösen fontos egy olyan gyorsan változó területen, mint az illegális kereskedelem és az azt szabályozó jogi környezet. Ki kell emelnem az elsődleges adatgyűjtés szerepét is, mivel saját készítésű kérdőív segítségével közvetlen tapasztalatok és vélemények alapján tudtam elemzést végezni. Az interjúalanyoktól kapott visszajelzések lehetővé tették számomra, hogy a témát ne csak elméleti szempontból, hanem a társadalmi valóság bizonyos aspektusait is bemutathassam. A kérdőív kidolgozása során kiemelt figyelmet fordítottam az érzékeny, de elfogadható módon kérdezősködő kérdések megszerzésére, ami elősegítette a válaszadók bizalmának elnyerését és a hiteles adatok gyűjtését.

Véleményem szerint összességében elmondható, hogy a dolgozat több szempontból is teljesíti a kitűzött céljaimat, amelyek azok voltak, hogy releváns és komplex témát tudjak választani és megvizsgálni. Elmondhatatlanul érdekelt a téma már hosszú ideje és rengeteg új dolgot tudhattam meg róla a vizsgálása során.

Pozitívumnak tartom azt, hogy tudtam nem elszigetelten, hanem egymáshoz viszonyítva elemezni az illegális dohánytermékek hatásait magára a környezetre, társadalomra és gazdaságra is. Ez a széles perspektíva teszi a dolgozatot nemcsak elméleti szinten értékesé, hanem gyakorlati alkalmazások szempontjából is. Igyekeztem nem csak a tényeket bemutatni, hanem ok-okozati összefüggéseket is feltárni.

4.4. Összefoglaló, megoldási javaslatok

A zárodolgozat átfogó áttekintést ad az illegális dohánytermék-kereskedelem működéséről, annak gazdasági, környezeti és egészségügyi hatásairól. Tanulmányok kimutatták, hogy a feketepiac jelentős állami bevételkiesést okoz, torzítja a versenyt, és hosszú távon aláássa a gazdasági stabilitást. Kiemelt környezeti problémák közé tartozik a dohányipari hulladék felelőtlen kezelése, a csempészett termékek okozta környezetszennyezés, valamint a szabályozatlan termelési és szállítási körülmények okozta környezeti károk.

Szakedolgozatomban arra a következtetésre jutottam, hogy az illegális dohánykereskedelem elleni küzdelem nemcsak gazdasági, hanem jelentős társadalmi és közegészségügyi kihívás is, amely átfogó megközelítést igényel. Kutatásom célja az volt, hogy átfogó képet adjak az illegális dohánytermékek forgalmának működéséről, valamint azok gazdasági, környezeti és egészségügyi hatásairól. Vizsgálataim során bebizonyosodott, hogy a feketepiac súlyos károkat

okoz az államháztartásnak, a környezetnek és az emberek egészségének, miközben társadalmi problémákat is mélyít.

Gazdasági szempontból megállapítottam, hogy az illegális dohánykereskedelem jelentős adóbevétel-kiesést eredményez, ami hosszú távon veszélyezteti a közszolgáltatások finanszírozását és a gazdasági stabilitást. A feketepiac torzítja a versenyt, hátrányba hozza a legálisan működő vállalkozásokat, és támogatja a szervezett bűnözést, ami további társadalmi feszültségeket szül. Környezeti téren kutatásom rávilágított, hogy a szabályozatlan gyártás és forgalmazás jelentős károkat okoz: a szennyezett termelési folyamatok, az illegálisan lerakott hulladékok és a felelőtlen csomagolás növelik a környezeti terhelést, fenntarthatósági problémákat előidézve. Egészségügyi szempontból feltártam, hogy az illegális dohánytermékek különösen veszélyesek, mivel gyakran ismeretlen, rossz minőségű alapanyagokat tartalmaznak, amelyek fokozzák a súlyos betegségek – például rák, szív- és érrendszeri megbetegedések vagy légzőszervi problémák – kockázatát. A minőségellenőrzés hiánya miatt ezek a termékek még a legális dohánytermékeknél is nagyobb veszélyt jelentenek.

Kutatásom során megállapítottam, hogy az illegális dohánytermékek fogyasztása szorosan összefügg társadalmi problémákkal, például a szegénységgel, a munkanélküliséggel és az alacsony iskolai végzettséggel. Ezért a kereslet csökkentése nem csupán gazdasági eszközökkel, hanem komplex társadalompolitikai intézkedésekkel érhető el. A kérdőíves kutatásom és a szakirodalom elemzése alapján valós adatokon nyugvó következtetéseket vontam le, és gyakorlati megoldási javaslatokat fogalmaztam meg.

Megoldási javaslataim:

1. Célzott adópolitika: Javaslom, hogy rugalmas adókulcsokkal csökkentsük a legális és illegális termékek közötti árkülönbséget. Jól időzített adóemelések mérséklék a feketepiac vonzerejét, miközben támogatják a közegészségügyi célokat.
2. Határellenőrzés erősítése: Szorgalmazom modern technológiák – például drónok, okos szkennerek és mesterséges intelligencia – alkalmazását, valamint a nemzetközi vám- és rendészeti együttműködés növelését az illegális szállítmányok felderítésének hatékonyságára.
3. Fogyasztói edukáció: Kiemeltem, hogy kampányokkal kell tájékoztatni a lakosságot, különösen a fiatalokat és hátrányos helyzetű csoportokat, az illegális termékek gazdasági, környezeti és egészségügyi kockázatairól.
4. Társadalmi felzárkóztatás: Javaslom, hogy oktatási programokkal és munkahelyteremtéssel csökkentsük azokat a társadalmi tényezőket, amelyek az illegális termékek iránti keresletet fenntartják.
5. Környezetvédelmi intézkedések: Felhívtam a figyelmet hulladékkezelési programok, illegális lerakók felszámolása és környezetbarát technológiák ösztönzésének szükségességére a környezeti károk mérséklésére.
6. Folyamatos monitoring: Szorgalmazom egy országos adatgyűjtő rendszer létrehozását, amely nyomon követi a feketepiac változásait, így gyors reagálást tesz lehetővé.
7. Szigorúbb szankciók: Javaslom a büntetőjogi intézkedések szigorítását, például magasabb bírságokat és szigorúbb eljárásokat, amelyek visszatartó erővel bírhatnak.

Kutatásom során hangsúlyoztam, hogy az illegális dohánykereskedelem elleni küzdelem csak akkor lehet sikeres, ha gazdasági, társadalmi, környezeti és egészségügyi szempontokat egyaránt figyelembe vevő, összehangolt stratégiát kell alkalmaznia a gazdaságpolitikának, az egészségpolitikának és az edukációnak.

4.4. Fókuszcsoporthos interjú

A fókuszcsoporthos interjút egy hétfős, egyetemista társasággal végeztem el, amelyben a résztvevők nagyjából egykorúak voltak, viszont különböző társadalmi háttérűek. Azért is választottam egy egyetemista társaságot, mivel a fiatalabb korosztálynál sokkal relevánsabbnak tartom ezt a témát és tájékozottabbak vele kapcsolatban. A beszélgetés során a következő témákban születtek a főbb megállapítások:

Alany1- 21 éves, férfi, Szeged, marketing gyakornok

Alany2- 21 éves, férfi, Sátoraljaújhely, logisztikai gyakornok

Alany3- 20 éves, nő, Nyíregyháza, pénzügyi gyakornok

Alany4-20 éves, nő, Szombathely, gyakornok

Alany5- 21 éves, férfi, Szombathely, gyakornok

Alany6- 19 éves, nő, Békéscsaba, diák

Alany7-19 éves, férfi, Brassó, diák

A következő kérdéseket tettem fel az interjú alanyoknak:

Kérdező: Sziasztok! Beleegyezik-e mindenki abba, hogy bizalmasan lesz kezelve a hangfelvétel és csak a szakdolgozatomban fogom felhasználni?

Alany1: Persze

Alany3: Igen, bele.

Kérdező: Rendben, szóval aki nem tudná, a témám nem más mint az az illegális dohánykereskedelemnek a környezeti hatása a gazdaságra. Ezzel a témával kapcsolatban szeretnék feltenni különböző kérdéseket és mindenki véleményét meg szeretném hallgatni. Az első kérdésem az az, hogy mi jut eszetekbe az illegális kereskedelemről alapjáraton vagy a dohánykereskedelemmel kapcsolatban?

Alany1: Nekem az elf bár, poco, háború vagy emberkereskedelem.

Alany7: A határok, pattintós cigaretták.

Alany2: Amúgy leginkább azért Ukrajna jut eszembe mert ott van a legtöbb olyan termék, ami ugye az EU-ba illegális és onnan könnyebben be tudják hozni. Az ilyen elf bárokat, azokat nyilván Szlovákiából is rengeteget hoznak, de ha azt nézzük Magyarországon kívül az összes EU-s országban legálisak a 600-as elf bárok szóval bárholnan bejöhetnek, viszont az illegálisabb dolgok, mint például a fegyverek, azokat inkább Ukrajnából.

Kérdező: Ezt a kérdést kicsit bemelegítésnek szerettem volna, hogy mindenki kezdjen el asszociálni ezekkel a témákkal, ami szerintem sikerült is és így rátérhetünk a komolyabb kérdésekre is. A következő kérdések az lenne, hogy szerintetek milyen tényezők miatt kezdenek el az emberek illegális dohánytermékeket vásárolni?

Alany1: A legális piacon nem kaphatóak, ezért hozzá akarunk jutni, mivel szeretnénk, vagy egyébként a függője vagyunk annak a terméknek.

Kérdező: De miért szeretnél egy olyat, amit még nem próbáltál ki?

Alany1: Kíváncsiság, az emberi kíváncsiság.

Alany7: Magyarországon többen pocóznak, mint Romániában, mert be van tiltva. Szóval, minél jobban tiltanak valamit, annál jobban kíváncsi lesz rá az ember, és annál jobban akarja kipróbálni.

Alany5: Utána meg már a társaság miatt is. Miután valahol egy ember elkezd, akkor azt bevonz már több embert is, igazából valaki már csak azért szokik rá a dohánytermékekre, meg az alkoholra, mert a társaság viszi bele.

Alany3: Magyarországon tényleg ez a helyzet, hogy a legtöbb ember úgy szocializálódik, hogy alkoholfogyasztás meg cigizés mellett nő fel és ez a normális számára. Szóval itt szinte elkerülhetetlen, nem tudom most más országokban mi a helyzet, de tényleg így ez a keleti mentalitás ezt adja magától. Meg amúgy az ilyen terméknek az íze sokkal jobb, mint a rendes dohánytermékeknek. Egy rendes cigi után marad egy ilyen rossz szájíze, amit szerintem nagyon sokan nem szeretnek.

Alany6: Igazából szerintem is azért van az benne az emberekben, hogy kipróbálják mert a kíváncsiság hajtja őket, mert egyébként ott vannak a legális elektromos cigik is, amiket lehet kapni a magyar dohányboltokban is de azt manapság senkinél nem látni.

Kérdező: Amúgy már ha rögtön rátértünk arra, hogy Magyarország. A következő kérdésem az az lett volna, hogy mennyire érzékelhető Magyarországon az illegális dohánykereskedelemnek a jelenléte és szerintetek milyen könnyen lehet hozzáférni ezekhez a termékekhez?

Alany4: Nagyon könnyen. Már 14 évesek árusítják a közép suliba. Sőt már alsósoktól általánosban is hallottam, hogy árusítják náluk az iskolába. Plusz konkrétan mindenkinél manapság azt lehet látni az utcán is, leginkább a fiataloknál mindenki ezt szívja.

Alany6: Azért az idősebbek korosztályt is eléggé megfertőzte, még a rendőr is azt szívja már. Tehát akkor mi hogy várjuk el, hogy a fiatalok ne szívják mert be van tiltva. Főleg most nagyon könnyű beszerezni is, mert abszolút csak átsétálsz a határon, megveszed és jössz vissza.

Alany3: Igen, és főleg az, hogy egy országban be van tiltva, a másikban pedig nem. Ez is olyan hatásokat hoz, hogy igazából bármikor hozzá tudsz jutni, bármikor át tudják hozni. Aztán meg itthon meg drágábban eladni.

Alany7: Na! Hogy Magyarországon mennyire érzékelhető az illegális dohánykereskedelem? Az én véleményem szerint rendkívül érezhető, én önmagam is érzem. Tényleg az is igaz, amiről korábban szó volt, hogy középiskolákban, általános iskolákban már kisgyerekek árusítják ezeket a termékeket egymásnak, az osztálytársaiknak, olyankor a tanároknak is.

Kérdő: Köszönöm a válaszokat, a következő kérdésem az az, hogy mennyire tartjátok veszélyesnek ezeket a termékeket, egészség szempontjából, mint a legális alternatívákat.

Alany1: Ugyanannyira veszélyesnek gondolom, hiszen már nem egy tanulmány jött ki, tekintve, hogy most már 5 éve a piacon vannak ezek a termékek, hogy pontosan ugyanannyira roncsolják a szervezetünket. Nem feltétlen azért, mert ugyanannyi szívás ugyanannyira roncsolná, hanem azért, mint megbeszéltük már, hogy akárhol, akármikor szívhatod akár a buszon, villamoson stb., és emiatt az az idő, amit ezzel töltesz sokkal károsabbá teszi, mint mondjuk egy cigarettára való rászokás.

Alany4: Sőt, szerintem még károsabb is, pont amiatt, hogy nem lettek ezek letesztelve, hogy a hosszú távú következményei milyenek lehetnek a likvideknek, amik benne vannak, vagy azok az ízesítők, úgyhogy azt tudjuk, hogy a cigi az egy lassú, de biztos halál.

Alany5: Ezek a dohánytermékek meglehet, hogy 5 év után popcorn tüdőt okoznak. Sokkal hamarabb felvizesíti a tüdőt, vagy éppen összeomolhat tőle teljesen, tekintve, hogy mennyi füstöt szívsz be, és milyen kemikáliák vannak benne. Szóval ugyanez a lényeg, hogy amennyit szívsz, az pont annyira, vagy éppen károsabbá teszi.

Alany2: Pont az a helyzet egyébként, hogy például vannak a még legális e-cigaretták, és ott is most már csak a nikotinmenteset lehet kapni. Ugye ezek azért már sokkal régebb óta vannak a piacon, mint az ilyen poco vagy elf bár. Ezeket azért nagyon sokat tesztelték, sokszor és több módszerrel, tehát sokféle tanulmányt kitéttetek már róla, de érdekes módon mindig olyan született, amelynek éppen be akarták állítani. Egyszer azt kaptuk, hogy sokkal jobbak, mint a rendes cigik utána azt, hogy ugyanannyira károsak, szóval nagyon nehéz megítélni. Sok aspektusában igaz az, hogy lehetnek kevésbé károsak mert egyébként ugye például kátrányt nem tartalmaz, a papírégeése nem történik meg, viszont ugye másféleképpen káros, mint amit mondtak már előttem is, hogy vizesíti a tüdőt, stb. Viszont ezeknél az illegális ELF-bár, pocoknál meg tényleg az a helyzet, hogy nem is tudjuk igazából, hogy mit szívunk vele, vagy mit szív vele, aki éppen ezt használja. Konkrétan annyira nincsenek letesztelve, lehet tényleg Kínából jönnek ismeretlen forrásból, nincsenek bevizsgálva se semmi. Pont ezért lenne egyébként érdemes dolog az, hogyha esetleg legalizálnák ezt is. Természetesen úgy, hogy valamilyen keretek közé szorítva és nagyon fontos, hogy megfelelő tájékoztatás mellett tegyék ezt meg.

Alany3: Szerintem, hogy ez is probléma, hogy mint ahogy beszéltük is, ilyen 12-13 éves gyerekek is szívják és ők meg nincsenek ennyire tisztában a dolgokkal. Sőt olyanokat mondanak a gyerekek, hogy régen cigiztek vagy azt próbálták hamarabb és az sokkal rosszabb volt, de nyilván ezt ők nem tudják alátámasztani, csak nekik az van a fejükben, hogy mivel ez nem cigi, ezért ez sokkal jobb mert nem színek annyit kátrányt. Azt nem tudják megmondani, hogy ez miért jobb, vagy miért rosszabb ők csak ezt annyit realizálnak, hogy mivel egy ilyen elektromos dolgot szívnek biztos, hogy jobb. Aztán kiderült, hogy az sem jobb, mint a cigi, hanem ugyanolyan, vagy lehetséges, hogy még rosszabb. Az a helyzet amúgy ezzel, hogy igazából a felnőttek sincsenek teljesen tisztában ezekkel a dolgokkal. Simán lehet az, hogy akár egy fiatalabb, aki nem annyira felelősségteljes még, hanem a szülő dolga lenne, hogy

odafigyeljen rá, beadhatja a szülőnek, hogy ez nem is káros, hiszen nem rendes füst meg ez nem olyan, mint a cigi. Az a baj, hogy nincs megfelelő tájékoztatás közé szorítva ez az egész. Kb. mindenki csinálja és nem beszélnek róla sehol mert ez tiltott dolog nálunk.

Alany6: Pontosan! Mindenhol csak annyi van kidobva, hogy illegális. Az a helyzet, hogy például a rendes cigiknél sem tájékoztunk rendesen, mert gyerekkorunk óta az van, hogy a cigi az rossz és kész, nem szabad szívni. Viszont a különböző alternatívákról végképp semmilyen tájékoztatása nem jön ki. Mivel nincsenek megfelelően tájékoztatva a felnőttek se, és ezáltal a gyerekek se.

Alany7: Ha azt nézzük régen a 80-as évekből minden filmben azért volt cigaretta, mert akkor még nem tudták feltétlenül, hogy az káros. Akkor csak azért szívták, mert, hogy egyszerűen minden nagy Hollywoodi sztár a filmekbe cigizett, ezért ők is elkezdtek cigizni és akkor még nem volt köztudatban ennyire káros.

Alany1: De a régi filmekben ezt azért kiküszöbölték azzal, hogy általában rosszabb, vagy éppen negatív karakterekre adták rá, hogy legalább ennyit sugározzanak a fiatalság felé, hogy nincs ezzel gond, hiszen ha rossz, akkor az tényleg kerülni kell. Viszont azért veszélyesebbek ezek a termékek, mivel a fiatalság sokkal jobban és többet szívja és a fiataloknak még nincs teljesen kifejlődve a tüdeje, így a tüdőkapacitásokat konkrétan lefelezzik, mire felnőnek vagy éppen teljesen kinyírják. Mint mondjuk egy felnőtt esetében, már kifejlett tüdőről van szó, ott tudjuk, hogy cseréli magát hét év alatt, mondjuk ha egy folyamatosan cigiztél és abbahagyod, hét év alatt kicserélődik annyira, mint hogyha egy új tüdőd lenne. Ezzel viszont nem tudjuk, hogy ugyanígy működik-e a felvizezésnél nem feltétlenül tudja megoldani az okozott károkat. Azt is nézhetjük, hogy ha kipróbáltad, ha nem tudod, hogy ezek a termékek egyébként finomak. Egyszerűen szívni fogod őket mert finomak, a cigarettának legalább van egy olyan visszatartó ereje, hogy undorító íze van. Itt pedig konkrétan 0-24 tudod szívni, valószínűleg nikotinsokkot fogsz kapni utána, de egyszerűen 0-24 tudod szívni, mert jó íze van. Annyival több nikotint tartalmaznak ezek, hogy nem tudnál egyszerűen, jó ízűen annyi cigit elszívni, mint amennyit ezekkel be lehet vinni a szervezetbe.

Alany4: A cigiről is akkor kezdtek el leszokni az emberek leginkább, nem is csak a tájékoztatás után, hogy ez mennyire káros, hanem miután kivezették, hogy nem lehet bent dohányozni, se éttermekben, se a vonaton, se bármilyen beltéri helyen. Lefeleződött a dohányzóknak a száma. Annyi menthető van igazából az egészben tekintve, hogy a nikotin maga nem okoz konkrét függőséget, hanem ez mentális állapottól is nagyban függ, szóval nem csak fizikailag. Egyébként jó kampányokkal is, akár így tényleg belefektethetnének olyan intézkedése a felsővezetők, akkor meg lehetne oldani azt, hogy sokkal jobban leszokjanak az emberek. Jó kampányokkal rá lehet vezetni az embert, hogy egyébként nem vagy ténylegesen függő és leginkább a fiatalságot kéne erre ráébreszteni, mert hát ők a következő generáció, akik utánunk jönnek. Ha már most tönkreteszik a tüdejüket, ki tudja hányan élik meg az 50-60-as éveiket.

Kérdező: Nagyon jól összefoglaltatok és megint rátértetek a következők kérésemre, amely az lenne, hogy mit tartanátok hatékony lépésnek az illegális dohánykereskedelem visszaszorításához?

Alany2: Tegyük legálissá, megfelelő tájékoztatással. Az illegális kereskedelmet nem tudod visszaszorítani. Minél jobban tiltani fogod, annál jobban fog erősödni és jobban akarják majd az emberek. Annál drágábban is fogják árusítani. Igazából csak az illegális kereskedőket segített

vele. Nem azt mondom, hogy egyik napról a másikra legalizáljunk mindent, mert akkor majd belepusztul az ország konkrétan. Alapból a függők országa vagyunk szerintem. Viszont megfelelő tájékoztatással szépen lassan ezt meg lehetne oldani szerintem. De tényleg a tájékoztatás az kulcsfontosságú.

Alany3: Azt is lehetne legalizálni, a fűt is lehetne legalizálni, és utána viszont kikötni azt, hogy nem lehet kereskedni vele, de az, hogy mondjuk legyen otthon az belefér.

Alany1: Én inkább az orvosi felhasználását hoznám be, hogyha már be akarjuk hozni, mert annak konkrétan direkt pozitív hatása van a szervezetedre, nem pedig az, hogy most kitermeszed otthon, és azt mondjuk odaadod a haverodnak, de mondjuk a haverod nem feltétlen pozitívként éli meg, vagy akár rohamot kaphat. Ilyen szempontból nekem az egyik barátom kapott már bad trippet azért, mert rossz minőségű füvet kapott, és élete legrosszabb estéjét élte át, tehát azért, mert nem hivatalos és jó forrásból lévő füvet szerzett. Ha legalizálni akarjuk, akkor azt a kormány tegye, és az ő keretei között legyen megvásárolható, pont, úgy, mint Amerikában, ott is papíron, csak úgy szerezheted meg, ha orvosilag szükséged van rá. Ott is sokszor kihagyják ezt a szabályt, természetesen, itt is valószínűleg megtennék, de még mindig jobb lenne az, hogy van egy biztos módod arra, hogy ezt csináld, és pozitív hatása legyen.

Alany6: Igen, mert tényleg olyan forrásokból jutsz hozzá, amikről szerintem nem is tudsz semmit, ilyen full random dealerek, akik olyan anyagokat tesznek bele, hogy lehet, hogy neked abban a pillanatban jó lesz, de utána konkrétan tönkreteszed magad, és még jobban a függőjévé válsz, mert egyszerűen jó hatásokat ér el abban a pillanatban, utána meg 10x rosszabbá válik.

Alany5: Igen, meg ugye attól függetlenül, hogy most tiltva van, attól függetlenül szerintem 10-ből 9 fiatal ugyanúgy szívott már füvet vagy elf bárokat, sőt lehet, hogy 10-ből 10 is egyszer már kipróbálta, valaki többször próbálta ki, valaki napi szinten, vagy heti szinten csinálja és akkor tényleg, amit Szabi mondott, hogy sokkal jobb lenne, ha lenne egy megbízható forrás, mert így tényleg az, hogy fű alatt veszed, sokkal rosszabb, és így is-úgy is ki van próbálva, akkor legyen tényleg egy olyan, amit tudod, hogy jó, és akkor ugyanúgy ugyanannyit fognak szívni szerintem az emberek.

Alany3: Illetve szerintem még visszatérve az elektromos dohánytermékekre, ezekre is jobban odafigyelhetnének, hogy ha inkább lejáratóbb kampányokat csinálnának róla, meg ugyanazt a fajta elriasztó marketinget, mint amit a rendes dohánytermékeknél csinálnak, hogy halott csecsemőket, vak embereket tesznek a dobozokra, olyan elriasztó képeket rakhatnának rá, meg feliratokat. Meg hogyha legális lenne, akkor szerintem azzal is hozzá tudnának ehhez járulni, mert most itt rá van írva, hogy strawberry kiwi, hufflepuff meg mindegyik csomagolás színes, ezáltal sokkal figyelemfelkeltőbb. Ha ezekre is ilyen gigabetűkkel rá lenne írva, hogy egyébként 5000 slukk után összeesik a tüdőd tőle, akkor lehet, hogy kevesebb ember vásárolna. Meg hát én nem tartom rossznak ezeket a nemzeti dohányboltokat, hogy tényleg 18 év kell hozzá. Azért akkor már valamennyire érettebbek vagyunk, vagy inkább így 20-21 évesen beérik az agyunk. Tisztában vagy vele, hogy mit fog okozni neked vagy legalábbis utána tudsz nézni.

Alany1: Én is sokkal elrettenthetőbb kampányokat hoznék be egyébként. Tehát például nekem most, amikor voltam Németországban, akkor ott álltunk a reptéren és beszélgettünk amikor bejött a reptéri cigizőbe egy olyan nő, akin látszódik, hogy már legalább 20-30 éve láncdohányos és annyira ez a leszedált arc, nagyon igénytelen, eszméletlen sárga fogak, hogy tényleg nem azt kérem, hogy rárakjuk a dobozra, mert általában az ember ahogy megfogja a cigisdobozt, le is tudja takarni, és konkrétan olyan, mintha ott se lenne. Hanem azt csinálnám,

hogy leginkább a fiatalság felé, mert ők a legbefolyásolhatóbbak még, behoznák egy tényleges függőt. Ha behoznának mondjuk a suliba egy tényleg 40 éve láncdohányos embert, olyan sárga fogakkal, mint konkrétan egy citrom, és tényleg az, hogy látszik rajta, hogy szarul néz ki, le van robbanva az életről, vagy éppen egy drogos, egy olyan füvest, aki mondjuk szar anyagból szívott, és tényleg látszik rajta, hogy nem valami legális anyagot szívott. Szerintem sokkal jobban elrettentődnének a gyerekek, mert azt látnák rajtuk, hogy én nem ide akarok jutni, én valamit akarok kezdeni magammal, ezt akarom, azt akarom stb. Meg vannak azok az emberek, akiknek már egyszerűen használhatatlanok a hangszálai és eszköz hozzá, hogy tudjanak kommunikálni. Na ilyen embereket hoznék be és így mutatnám meg a gyerekeknek a veszélyeket

Alany7: Ez mondjuk jó ötlet, annyival egészíteném ki, hogy pozitívumként ne feltétlenül csak a negatív oldalt lássák. Mintaként behoznák egy olyan embert, aki mondjuk nem cigizik, nem iszik, egészséges, odafigyel magára stb. Mert akkor meg egy jó példaképet is tudnak maguk elé rakni, és azt követni, hogy mindkettőt mondjuk behozzák, és látják a két oldalát az éremnek, és akkor tudnak dönteni. Ha valaki ugyanazt fogja választani, azon nem tudsz változtatni, ha akarod, ha nem. De legalább lesz benne egy kis gondolkodás, hogy amúgy én tényleg ezt akarom, vagy kezdek valamit, és nem így akarom végezni, mint ő.

Alany4: Azt akartam még mondani, hogy még jobban a reklámokban jelen lehetnének, mert dohányzásról abszolút semmilyen reklámot nem csinálnak. De se negatívát, se pozitívát, semmilyen igazából. Tehát, hogy tényleg olyan, mintha nem lenne az egyik legelterjedtebb dolog a mai társadalomban, és amúgy úgy tesznek, mintha nem létezne. Még azt is tapasztalom amúgy, hogy azt hiszi az idősebb korosztály, hogy a dohányzás kiment a divatból velük. Azzal, hogy ők ezt abbahagyták, mert mindegyikünk szülei valószínűleg dohányoztak életükben, legalábbis a többség. Az én apám is 30 éven vagy 20 éven keresztül dohányzott, és akkor szokott le, amikor megszülettem, és azóta nem nyúlt a cigihez. Édesanyám ugyanúgy dohányzott fiatal korában, és mivel annyi impulzus volt, hogy ez mennyire rossz abban az időben, az egész generáció szinte abbahagyta a dohányzást most meg visszajön. Mert most nem foglalkoznak vele, és most az összes egyetemista, az összes gimnazista cigizik és nem csak az illegálisakat, a sima, bűdös dohánytermékeket szívják már 13 éves kortól és normális lett, újra elfogadott.

Alany6: De ez amúgy érdekes, mert nekem szívtak a családban, szinte mindenki körülöttem és rendes dohánytermékeket, engem például nagyon elrettentett a gyerekkoromban a tudat, hogy bűdös és nem szerettem. Abban igazat adok Kikinek, hogy amikor bekerülsz egy társaságba, és körülöttem mindenki szívja, te is kíváncsi leszel, és egy idő után már a társaság miatt kezded el: hogy na jó, te is egy kicsit, te is ott vagy, kipróbálsz magadnak, veszed, és aztán ott tartasz, hogy minden nap ott van a kezében, és szívod, mert mindenki ezt csinálja. Csak az a helyzet, hogy ebben Hollywood is óriásit hibázott, mert ott vannak tényleg a rossz karakterek, amik elvileg elrettentő példának szolgálnának, de manapság pont ez lett a menő: hogy hú, ez a karakter erős, tök menő és még cigizik is. Ha én is cigizek, akkor biztos én is menő leszek, így fogok kinézni, sokkal jobb aurám lesz meg minden.

Alany2: Azt kéne esetleg, hogy bemész egy dohányboltba, és ott legyen kiplakátolva vagy sokkal jobban figyelemfelkeltővé téve, például a pult alá helyezve, mert mindenki úgyis odamegy és lenézel aztán azt látja, hogy ott van egy nagyon beteg ember, aki már 30 éve dohányos és látszik rajta, hogy lassan meghal. Akkor lehet, hogy ott megfordulsz, hogy hát én nem akarom így végezni. Amire vissza akartam térni, hogy a tájékoztatás fontos. Például 16 éves kortól simán lehetne, ahogy te is mondtad, negatív és pozitív példákat vinni az iskolákba,

egyszerűen tájékoztatni az embereket, hogy ebből mi lesz. Kialakítani a tudatukban, hogy ez nem egy jó dolog. Nem egy menő, nem egy szexi dolog. Lehetne kötelező tüdőszűrést is bevezetni. Bár a tüdőszűrő nem mutatja ki azonnal, húsz év dohányzás kell hozzá, hogy annyira látszódjon a tüdődön. De valamilyen kötelező vizsgálat igenis lehetne.

Alany5: Meg akár kreatívan is lehetne csinálni: Nem csak annyi lenne a cigarettán, hogy ott a márka meg a szűrő, hanem például azon a részen is lehetne valami elrettentő szöveg, amit beszívsz. Valami olyan, hogy "Biztos ezt akarod?" vagy akár angolul: "Should I?" és amikor kimész cigizni, nem az lesz az első, hogy rágyújtasz gondolkodás nélkül, hanem ott van rajta a kérdés: "Tényleg így akarod végezni?" Nem mondom, hogy ettől mindenki leszokna, de lenne valami minimális impaktja. Viszont az is igaz, hogy ezt is egy idő után megszoknád. Nagyon jók ezek a vizuális elrettentések, csak hosszú távon nem biztos, hogy olyan hatásosak.

Kérdező: Szuper, ezt a kérdést is összefoglaltátok nagyszerűen. Következő kérdésem az az lenne, hogy van-e olyan külföldi példa, amit szerintetek érdemes lenne Magyarországon is alkalmazni?

Alany1: Hollandia. Hollandia talán a legjobb példa. A piros lámpás negyed, hogy tényleg ott, ha akarod, bemész egy kávézóba, úgy, mint a nyalókák itt a boltokban, ki vannak rakva, különböző erősségű, fajtájú, elveszel egyet, ott elszívod és utána mész a világba tovább. Ez egyébként egy tök jó opcionális megoldás lenne. Az ottani füvek, nagyrészt jó kitermelésűek, és jó minőségűek, amiket felhasználnak ezekben a boltokban. Tudatos és tudod mit csinálsz, azt is, hogy mit szívsz. Nem az van, hogy most én dugiban elszívom, mivel hogyha valaki megérzi vagy meglátja akkor baj lesz és ezt itt is tök jó lenne bevezetni. Vagy még amiről beszéltünk, az amerikai orvosi felírás. Aki akarja, el fog menni a házi orvoshoz, hogy nagyon durván migrénes vagy bármi és ezért muszáj lesz felírnia. Úgy is meg fogja kapni, de legalább valamit tennie kell érte. Ez a lényeg, hogy korlátok közé legyen szorítva.

Alany2: Igen, mert mondjuk szerintem az a helyzet, hogy még így a füre vannak is jó példák. A pocok meg ezek az elf bárok még annyira új dolgok, hogy szerintem a legtöbb országban az a cél, hogy minél több pénzt lehúzzanak rólad, például ilyen Szlovákiában is, boltok épülnek csak erre, hogy ezt így eladják. Viszont az sem jó példa, ami Magyarországon történik, hogy teljesen be van tiltva, de én nem látok egyébként olyan dolgot, ami így ezt vissza akarná szorítani, vagy bármi.

Alany4: Az a baj, hogy amúgy a keleti országokban figyelték meg sokkal jobban ezeknek a fogyasztását, mert nagyon depresszív országok, az egyik legjobb példa, hogy a Magyarország, azt hiszem világszinten a harmadik, vagy hatodik depresszív ország

Alany7: Igen, egyébként a legjobb példa talán itt a skandináv országokról van, sokkal pozitívabban állnak hozzá mindenhez, sokkal jobb életkörülmények között élnek és ott látszik is azért, hogy mennyire kevesebb a dohányos.

Alany5: Hát ilyen szempontból lehet kivételes egyébként Japán, mert ott kulturálisan van annyira negatívumként beárnyalva, hogy nagyon kicsi a fogyasztás, mert ott a yakuzákhoz vannak kötve, pont úgy, mint a tetoválás. Nagyon kevés a tetoválás és a dohányzás is átlagban Japánban, mert annyira összekötötték a negatívummal, de nem mint filmekben, hanem mint társadalmilag, hogy az emberek egyszerűen kerülik őket. Nagyon kis százalékban fogyasztanak, akik meg fogyasztanak, általában be is vallják, hogy szégyellik, csak egyszerűen szeretik

Kérdező: Köszönöm! Azt szeretném kérni, hogy most picit térjünk rá a gazdasági részre, a kérdésem a következő: szerintetek milyen negatív vagy pozitív hatásai vannak gazdaságilag annak, hogy Magyarországon be vannak tiltva ezek a termékek. Ugyebár ha azt nézzük az EU-s országokban ezek legális dolgok. Nyilván nem az 5000-es meg egyéb változatai, de ezek a kis 600 slukkös elf bárok jelen vannak.

Alany3: Ha Magyarországot nézzük, szerintem ez itt egyébként adóban egy nagyon nagy mínusz magának az országnak. Sőt, szerintem a többi ország gazdagodik meg azon, hogy igazából onnan veszik, és akkor ide hozzák be a dolgokat. Magyarországnak azért gazdaságilag nagyon nem éri meg ez a betiltás, mert ugyanúgy fogyasztják az emberek, ugyanúgy veszik, csak nincsenek tájékoztatások róla és mellé még egyébként adó sem folyik be belőle az államnak.

Alany1: Ritkán van pozitív hatása, hogyha mondjuk a kokainnak a helyzetét nézzük, volt már olyan, azt hiszem, hogy valami 5,5 milliós értékű kokain adagot kaptak el, azt most visszaforgatja az állam, mert ugye nem megtartja, nem továbbadja ezeket, viszont ez nagyon ritkán térül meg valójában, úgyhogy nincs semmilyen pozitív hatással. Az olyan termékből, mint a 600-as elf bárok óriási pénz lehetne kaszálva, ugyanez a fűre is teljesen igaz. Meg egyébként azzal, hogy lefoglalják az rendőrök, nem nyernek jogilag egyébként, mert mindent meg kell semmisíteniük vagy mindegyik a kukába megy.

Alany4: Általában ez tényleg úgy van, hogy ha ilyen terméket lefoglálnak, mondjuk egy random csempésztől, akkor ezt általában eladják a helyi maffiának nagy adag pénzért, és így forog vissza az államnak egy nagyon nagy adag ebből. Amúgy erről van egy film is, hogy hogyan működik a rendőri állam, hogyha lefoglálnak ilyen termékeket, továbbadják, és az állam így is keres pénzt rajta.

Alany6: Külföldi példákra visszatérve Amerikában amikor volt a gazdasági világválság, akkor azt mondták, hogy az egyetlen pénz, ami mozgott, az illegális pénz volt. Ugye a drogpénz, meg az illegális kereskedelem és ez tartotta életben igazából a gazdaságot. Például az emberkereskedelemben akkor a pénzek mozognak, hogy az hihetetlen és sajnos megállítani azt soha az életben nem fogjuk tudni. Úgyhogy az illegális résznek megvan úgymond a hajtóereje, mert rengeteg pénz van benne és soha nem fog ez legálissá válni. Elég ha felnézel, mondjuk a Dark Webre, ott mennyi pénzt mozgatnak. Konkrétan kifizetnek több ezer dollárt, azért, hogy végig nézzenek olyan dolgokat, amiket alaptól nem tehetnének meg.

Alany5: Meg mint az illegális fegyverkereskedelem. Ezek az árnyékpiacok, mindig is jelen lesznek. Viszont több pénzt le tudunk vonni belőle, ha mondjuk legalizálunk termékeket, mert nekik az viszont óriási kiesés fog okozni. Ha mondjuk behoznák a 600-asokat, amiket alaptól valószínűleg nagy adagban csempésznek el, legálissá teszik, nem tudnak már mit kezdeni vele a fekete piacon a kereskedők, maximum nagyon áron alul tudják majd eladni, az meg már nem éri meg nekik sem.

Alany2: Szerintem gazdasági szempontból egyértelműen több a negatív hatása annak, hogy Magyarországon ezek a be vannak tiltva. Az egyik legnagyobb probléma az, hogy a tiltással az állam elesik egy potenciálisan jelentős adóbevételről. Ha ezek a termékek legálisak lennének, ugyanúgy, mint a hagyományos dohányárak, akkor rá lehetne tenni jövedéki adót, áfát stb, amikből komoly pénz folyna be a költségvetésbe. Így viszont, hogy illegálisan jutnak be az országba, az állam semmilyen szinten nem részesül a forgalmukból. Ezen kívül a tiltás miatt

kialakult feketepiac, ami egyrészt nem szabályozott, másrészt sokkal nagyobb kockázatot jelent a fogyasztókra nézve is. Ez pedig közvetve plusz terhet rakhat az egészségügyi rendszerre is, ami szintén gazdasági károkat okoz.

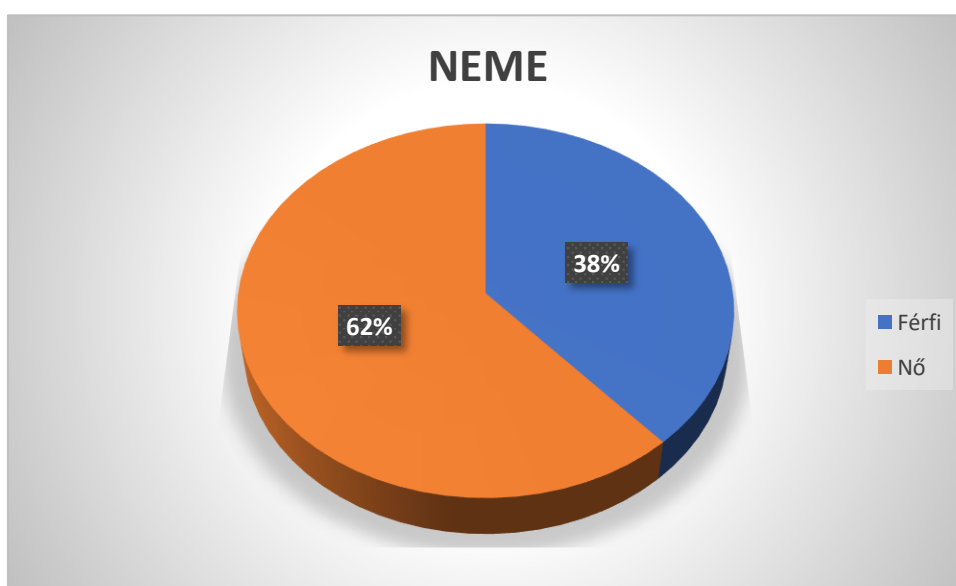
Kérdező: Így le is zárhatjuk az interjút. Nagyon érdekes lett szerintem és összességében mindent meg tudtunk beszélni. Remélem mindenki jól érezte magát és teljesen ki tudott bontakozni ebben a témában. Köszönöm a részvételt mindenkinek és a segítségüket is!

Az interjúból megtudtam, hogy az illegális dohánykereskedelem a résztvevők szerint rendkívül elterjedt Magyarországon, és a termékek, például az 'elf bar' típusú elektromos cigaretták, könnyen hozzáférhetők, akár iskolákban is. A fogyasztás motivációi között a kíváncsiság, a tiltás vonzereje és a társasági nyomás dominált, míg az egészségügyi kockázatokkal kapcsolatban a válaszadók aggodalmukat fejezték ki a tesztelés nélküli termékek miatt. Gazdasági szempontból a tiltás jelentős adóbevétel-kiesést okoz az állam számára, miközben a feketepiac virágzik. A résztvevők a legalizálást szigorú szabályozással, valamint elrettentő kampányokat és iskolai oktatást javasoltak a probléma kezelésére. A fókuszcsoport résztvevői még egyöntetűen hangsúlyozták azt is, hogy a megfelelő tájékoztatás hiánya jelentős szerepet játszik az illegális dohánytermékek elterjedésében. Kiemelték, hogy a fiatalokat célzó, vizuális és elrettentő kampányok, például valós függők bemutatásával, hatékonyan csökkenthetik a fogyasztási kedvet. A válaszadók szerint az iskolai oktatás és a média szerepe kulcsfontosságú a tudatosság növelésében. Szerintük gazdasági szempontból jelentős veszteséget okoz Magyarországnak, mivel az állam nem részesül a potenciális adóbevételekből, miközben a feketepiac virágzik. A válaszadók kiemelték, hogy a szomszédos országokban legális, alacsonyabb árú termékek beszerzése tovább súlyosbítja a helyzetet, és a lefoglalt áruk esetenként visszakerülhetnek az illegális piacra, ami további gazdasági és szabályozási kihívásokat jelent. Az interjú hozzájárult a téma mélyebb megértéséhez és további elgondolkodtató kérdéseket fogalmazott meg bennem.

4.5. Kérdőíves kutatás

A kutatás keretében egy kérdőíves felmérést is készítettem annak feltérképezésére, hogy az illegális dohánytermékek környezeti hatásai milyen gazdasági következményekkel járnak. A kérdőív célja az volt, hogy adatokat gyűjtsék az illegális dohánykereskedelem környezeti károkozásának gazdasági költségeiről. A felmérés 2025. márciusa és áprilisa között zajlott, anonim és önkéntes alapon, online platformon keresztül. A kérdőívet 112 ember, töltötte ki. A kérdőív 15 zárt és 1 nyitott kérdésből állt, kitöltése átlagosan 5-10 percet vett igénybe. A kérdések az illegális dohánytermékek környezeti hatásaira, az ezekkel kapcsolatos gazdasági veszteségekre, valamint a szabályozási és ellenőrzési mechanizmusok hatékonyságára irányultak. A kitöltők anonimitását a kutatás során teljes mértékben biztosítottam.

13. ábra Nők vs Férfiak kitöltési aránya

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőíves felmérés során összesen 112 válaszadó vett részt, akik egyetemista korosztályt reprezentáltak. A kitöltők nemek szerinti megoszlása a következőképpen alakult: a válaszadók 62%-a nő ($n=69$), míg 38%-a férfi ($n=43$), amint azt az 12. ábra szemlélteti. Ez a megoszlás azt mutatja, hogy a mintában a nők aránya jelentős mértékben magasabb, ami tükrözheti az egyetemista populáció nemi összetételét, ugyanakkor befolyásolhatja az eredmények értelmezését, különösen az illegális dohánytermékek fogyasztási szokásainak és attitűdjeinek nemek közötti eltéréseit vizsgáló elemzések során. A kutatás célkitűzéseire igazodva a mintavétel nem az általános populáció reprezentativitását célozta, hanem a fiatalabb korosztály, különösen az egyetemisták körében releváns illegális dohánykereskedelem hatásainak feltárását.

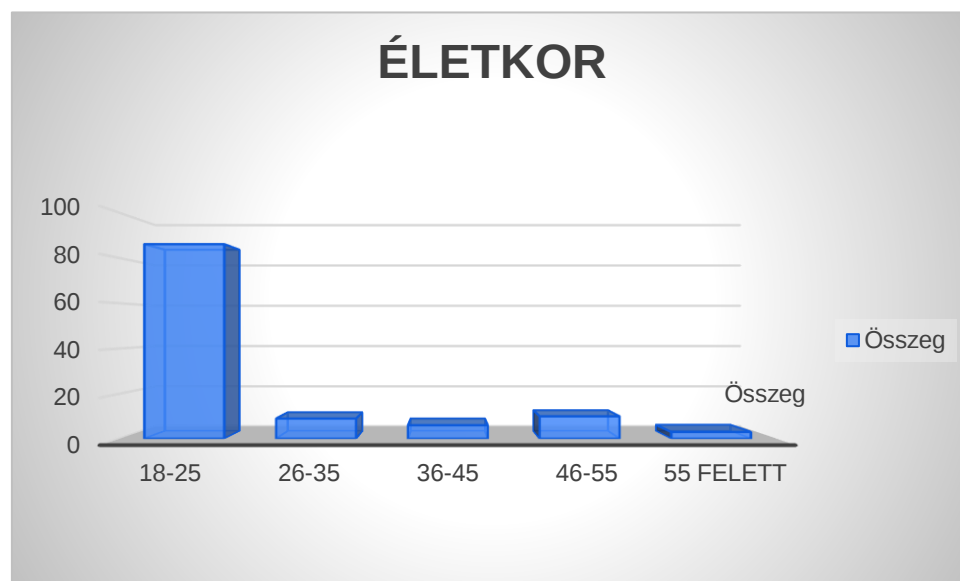
14. ábra Lakhely kitöltési arány

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőíves felmérésben részt vevő 112 válaszadó lakhely szerinti megoszlását az 13. ábra szemlélteti. A kitöltők 39%-a a fővárosban él ($n=44$), 29%-a városban ($n=32$), 21%-a községben vagy faluban ($n=24$), míg 11%-a megyeszékhelyen ($n=12$). Ez a megoszlás azt mutatja, hogy a válaszadók jelentős része városi környezetben, különösen a fővárosban él, ami összhangban áll a kutatás célkitűzéseivel, mivel az illegális dohánytermékek elérhetősége és fogyasztása a városi területeken, különösen a fővárosban lehet a leginkább elterjedt az egyetemista korosztály körében.

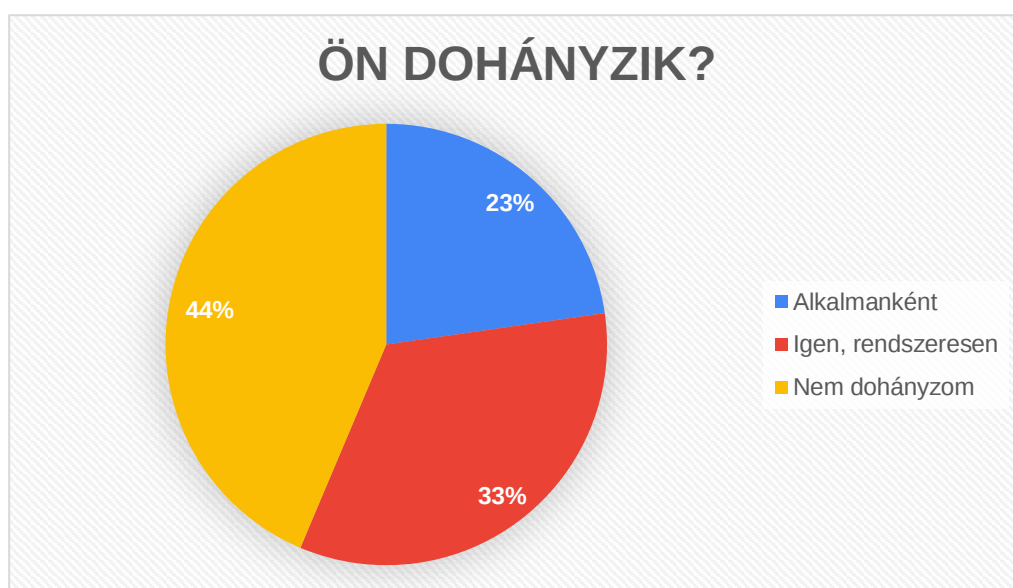
15. ábra Életkor kitöltési arány

Forrás: Saját szerkesztés

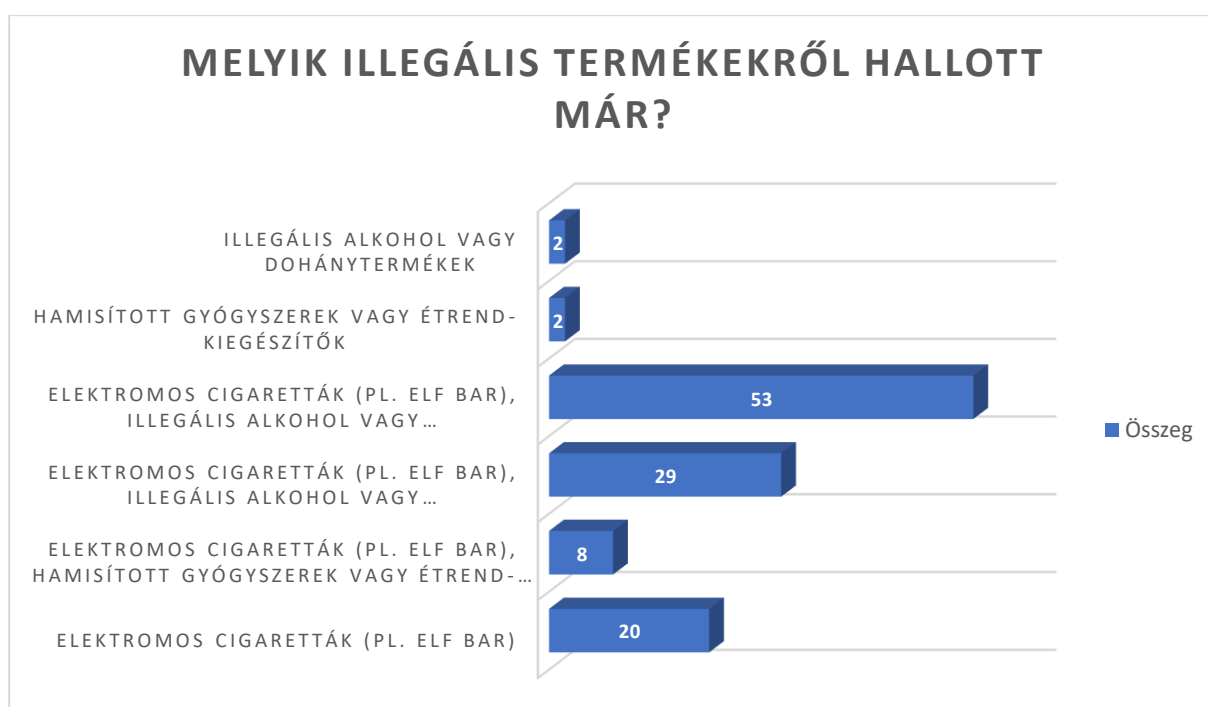
Az ábrán látható, hogy a kitöltők jelentős többsége (körülbelül 70-80%) az 18-25 éves korcsoportba tartozik, ami összhangban áll a kutatás célkitűzéseivel, hiszen az illegális dohánytermékek fogyasztása és percepciója különösen releváns a fiatalabb, egyetemista korosztály körében. A 26-35, 36-45, 46-55 és 55 év feletti korcsoportok kisebb arányt képviselnek, az oszlopok magassága alapján ezek együttesen a válaszadók mintegy 20-30%-át tehetik ki.

16. ábra Dohányzási arány

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőív eredményeiből megállapítható, hogy a 112 válaszadó dohányzási szokásai az alábbi módon oszlanak meg, amelyet az 15. ábra szemléltet: 44%-uk (n=49) nem dohányzik, 33%-uk (n=37) rendszeresen dohányzik, míg 23%-uk (n=26) csak alkalmanként fogyaszt dohánytermékeket. Ez az eloszlás rámutat arra, hogy a mintában a nem dohányzók aránya a legmagasabb, azonban a rendszeres és alkalmi dohányosok jelentős hányada (összesen 56%) potenciálisan érintett az illegális dohánytermékek fogyasztásában.

Forrás: Saját szerkesztés

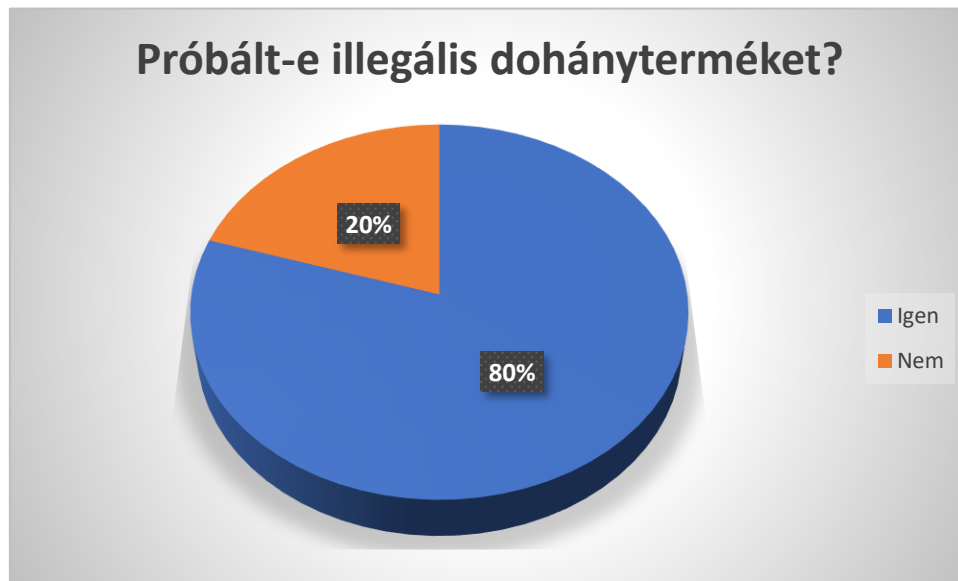
A kérdőívben feltettem a kérdést, hogy a válaszadók milyen illegális termékekről hallottak már, amelyre több válaszlehetőséget is megjelölhettek. Az eredményeket az 16. ábra szemlélteti. A válaszok alapján az elektromos cigaretták (pl. Elf Bar) ismertsége a legmagasabb, összesen 110 említéssel ($53+29+20+8$), ami azt jelzi, hogy a kitöltők jelentős része találkozott már ezekkel a termékekkel. Ezen belül a legelterjedtebb típusok az Elf Bar különböző változatai, amelyek közül az egyik 53 említést kapott, míg a többi változat 29, 20 és 8 említést. Ezzel szemben az illegális alkohol vagy dohánytermékek, valamint a hamisított gyógyszer vagy étrendkiegészítők ismertsége alacsony, mindössze 2-2 említéssel. Az eredmények alátámasztják a fókuszcsoportos interjú során megfogalmazott nézeteket, miszerint az elektromos cigaretták, különösen az Elf Bar típusú termékek, rendkívül elterjedtek és ismertek.

Számítások és megjegyzések:

Összes válaszok száma: $53 + 29 + 20 + 8 + 2 + 2 = 114$. Ez meghaladja a 112 kitöltőt, ami logikus, mivel a kérdés többszörös választást tett lehetővé, így egy válaszadó több terméket is megjelölhetett.

Elektromos cigaretták dominanciája: Az elektromos cigaretták (Elf Bar) összesen 110 említést kaptak ($53 + 29 + 20 + 8$), ami a válaszok 96,5%-át teszi ki ($110/114$). Ez alátámasztja, hogy ezek a termékek kiemelkedően ismertek a mintában.

Egyéb termékek: Az illegális alkohol/dohánytermékek és a hamisított gyógyszerek/étrendkiegészítők említése elhanyagolható (2-2), ami azt jelzi, hogy ezek kevésbé relevánsak a kitöltők körében.

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőívben arra is rákérdeztem, hogy a válaszadók próbálták-e már az elektromos dohánytermékeket, például az Elf Bar, Poco vagy Vozol típusú termékeket, amelyek gyakran illegálisan kerülnek forgalomba. Az eredményeket az 18. ábra szemlélteti: a 112 kitöltő közül 80%-uk ($n=90$) válaszolta, hogy már próbált ilyen terméket, míg 20%-uk ($n=22$) nem. Ez a magas arány összhangban áll a fókuszcsoportos interjú során megfigyelt trendekkel, amelyek szerint az elektromos cigaretták, különösen az Elf Bar típusú termékek, rendkívül elterjedtek az egyetemista és fiatalabb korosztály körében. Az eredmények alátámasztják, hogy az illegális dohánytermékek széles körű kipróbálása jelentős társadalmi jelenség, ami további környezeti és gazdasági hatásokkal járhat, például a szabályozatlan piacból eredő hulladéktermelés vagy az egészségügyi rendszerre nehezedő terhek révén. A magas kipróbálási arány egyben a könnyű hozzáférhetőségre is utal, amelyet a kutatás további részeiben részletesebben vizsgáltunk. A magas kipróbálási arány egyben a könnyű hozzáférhetőségre is utal, amelyet a kutatás további részeiben részletesebben vizsgáltam.

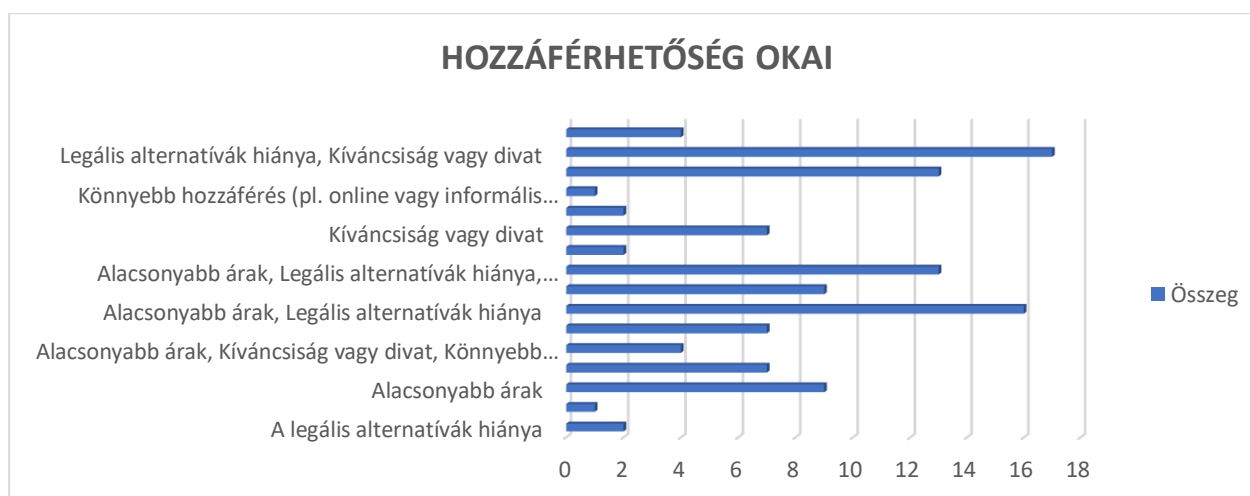
19. ábra Az illegális termékek hozzáférhetőségének percepciója Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőívben a kitöltőket arra kértem, hogy 1-től 5-ig terjedő skálán értékeljék, mennyire könnyű hozzájuk férni az illegális termékekhez Magyarországon (1 = egyáltalán nem könnyű, 5 = nagyon könnyű). Az eredményeket az 19. ábra szemlélteti. A 112 válaszadó körében a 3-as érték (közepes hozzáférhetőség) kapta a legmagasabb arányt, amit a 2-es (valamelyest könnyű) és a 4-es (valamelyest nehéz) értékek követtek kisebb mértékben. Az 1-es (egyáltalán nem könnyű) és az 5-ös (nagyon könnyű) értékek eloszlása alacsonyabb volt. Ez arra utal, hogy a válaszadók többsége az illegális termékek, különösen az elektromos cigaretták hozzáférhetőségét közepesnek ítéli, ami összhangban áll a fókuszcsoportos interjú során megfogalmazott véleményekkel, miszerint ezek a termékek könnyen elérhetők, például iskolákban vagy határokon keresztül.

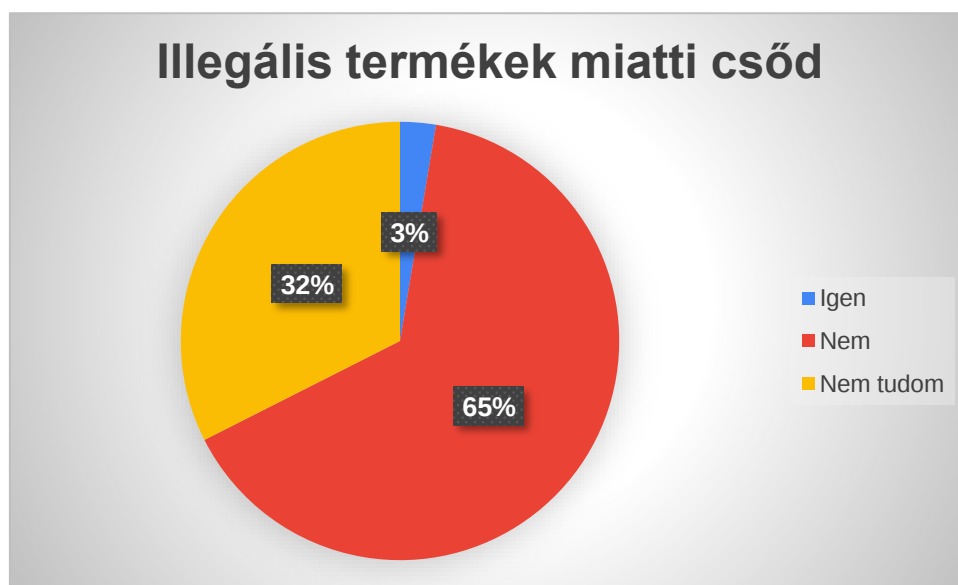
20. ábra Az illegális termékekhez való könnyű hozzáférhetőség okai a válaszadók szerint

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőívben arra kértem a kitöltőket, hogy véleményezzék, hogyan befolyásolja az illegális dohánykereskedelem a magyar gazdaságot. A 112 válaszadó válasza alapján az eredményeket az 21. ábra szemlélteti. A válaszadók 69,3%-a (n=78) az állami adóbevételek csökkentését jelölte meg a legjelentősebb hatásnak, amit a legális vállalkozások vesztesége (50,9%, n=57) és a bűnözői szervezetek erősödése (50%, n=56) követett. Ezzel szemben az új munkalehetőségek megjelenése csak 7%-ot (n=8) ért el, jelezve, hogy ezt a pozitív hatást a válaszadók többsége nem tartja relevánsnak. A diagram alapján a válaszadók többsége az állami adóbevételek csökkenését és a legális vállalkozások veszteségeit tartja a legjelentősebb hatásoknak. Az eredmény által a válaszadók az illegális dohánytermékek (pl. elektromos cigaretták) terjedését az adóbevétel-kieséssel és a feketepiac erősödésével hozták összefüggésbe.

22. ábra Tapasztalat illegális termékek miatti csődök kapcsán legális dohányboltokban vagy vállalkozásokban

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőívben arra kértem a kitöltőket, hogy adjanak visszajelzést, tapasztaltak-e már olyan esetet, amikor illegális termékek miatt egy legális dohánybolt vagy más vállalkozás csődbe ment volna. Az 112 válaszadó válaszaiból az eredményeket az 22. ábra szemlélteti. A válaszadók 65%-a (n=73) nem tapasztalt ilyen esetet, 32%-uk (n=35) nem tudott nyilatkozni, míg mindössze 3%-uk (n=4) igennel válaszolt. Az alacsony „igen” arány arra utal, hogy a kitöltők többsége nem észlelt közvetlen bizonyítékot illegális termékek által okozott csődökre a legális szektorban, azonban a magas „nem tudom” arány (32%) jelezheti a tudatosság hiányát vagy a jelenség elrejtettségét. Ez összhangban áll a fókuszcsoportos interjú során megfogalmazott véleményekkel, amelyek az illegális dohánytermékek terjedését a szabályozási hiányosságokkal és a feketepiaccal hozták összefüggésbe.

A kérdőíves kutatás célja az illegális dohánytermékek, különösen az elektromos cigaretták (pl. Elf Bar, Poco, Vozol) terjedésének, hatásainak és a fekete piac visszaszorítására irányuló lehetséges intézkedések megismerése volt a magyar kontextusban, figyelembe véve a gazdasági és környezeti aspektusokat. A kutatásban összesen 112 válaszadó vett részt, akik életkor szerinti megoszlása alapján az 18-25 éves korcsoport dominált (kb. 71-80%), míg a többi korcsoport (26-35, 36-45, 46-55, 55 felett) kisebb arányt képviselt. A mintavétel nem reprezentatív, de tükrözi a fiatal, különösen az egyetemista korosztály tapasztalatait, akik az illegális termékek fogyasztásának és percepciójának elsődleges célcsoportját képezhetik.

A válaszok elemzése során kiderült, hogy a kitöltők 56%-a dohányzik (33% rendszeresen, 23% alkalmanként), és 80%-uk már kipróbálta az elektromos cigarettákat, ami a termékek elterjedtségét mutatja. Az illegális termékek ismertsége kiemelkedően magas az elektromos cigarettákra (pl. Elf Bar, 110 említés), míg más kategóriák (pl. hamisított gyógyszer, illegális alkohol) alacsonyabb ismertséget mutattak. A hozzáférhetőség percepciója szerint a válaszadók többsége a közepes hozzáférést tartja reálisnak, ami a szabályozatlan piac jelenlétére utal. A felelősség megítélésében a bűnözői szervezetek és a legális piac hiányosságai (pl. legális alternatívák hiánya) kapták a legnagyobb hangsúlyt, míg az állami adóbevételek csökkenése is jelentős tényezőként jelent meg. Gazdasági hatások terén a kitöltők 69,3%-a az állami adóbevételek csökkenését, 50,9%-a a legális vállalkozások veszteségeit, és 50%-a a bűnözői szervezetek erősödését említette, míg az új munkalehetőségek megjelenése csak 7%-ot ért el. Érdekes, hogy a válaszadók 65%-a nem tapasztalt közvetlen bizonyítékot illegális termékek miatti csődökre legális dohányboltokban vagy vállalkozásokban, 32% nem tudott nyilatkozni, és mindössze 3% igennel válaszolt, ami a jelenség elrejtettségére vagy a tudatosság hiányára utalhat.

A fekete piac visszaszorítására javasolt intézkedések közül a legális alternatívák bővítése (31,6%), a szigorúbb ellenőrzések és büntetések (27,8%), valamint a közösségi kampányok a tudatosság növelésére (17,1%) kapták a legnagyobb támogatást, míg a társadalmi tájékoztatás (7,0%) kevésbé volt hangsúlyos. Az eredmények összhangban állnak a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk során megfogalmazott véleményekkel, amelyek a szabályozási hiányosságokat, a fekete piacot és a fogyasztói tudatosság növelésének szükségességét emelték ki. A kutatás rávilágít az illegális dohánykereskedelem gazdasági terheire (pl. adóbevétel-kiesés, vállalkozások csődje) és környezeti hatásaira (pl. hulladéktermelés), valamint alátámasztja, hogy a probléma komplex megközelítést igényel, beleértve a szabályozási szigorítást, a legális piac védelmét és a társadalmi tájékoztatást. A magas „nem tudom” arányok további kutatásokat indokolnak a tudatosság és a jelenség észlelhetőségének témájában.

Összességében a kutatás rávilágít arra, hogy az illegális dohánytermékek, különösen az elektromos cigaretták, jelentős problémát jelentenek Magyarországon, mind gazdasági, mind környezeti szempontból. A hatékony fellépés érdekében komplex stratégiára van szükség, amely magában foglalja a legális piac bővítését, a szigorúbb szabályozást és ellenőrzést, valamint a társadalmi tudatosság növelését célzó kampányokat. A jelenség mélyebb megértése és a hosszú távú hatások kezelése további kutatásokat igényel, hogy a szabályozatlan piac káros hatásai minimalizálhatók legyenek.

V. Összefoglalás

A szakdolgozatom célja az illegális dohánytermékek, különösen az elektromos cigaretták (pl. Elf Bar, Poco, Vozol) magyarországi terjedésének, hatásainak és a fekete piac visszaszorítására irányuló lehetőségek feltárása volt, figyelembe véve a gazdasági és környezeti aspektusokat. A kérdőíves kutatás 112 válaszadó bevonásával valósult meg, amely alátámasztotta az előzetes várakozásaimat a téma relevanciájáról, de néhány eredmény meglepetést okozott. Az eredeti hipotézisem az volt, hogy az illegális termékek elterjedtsége jelentős gazdasági károkat (pl. adóbevétel-kiesés, vállalkozások csődje) és környezeti problémákat (pl. hulladéktermelés) okoz, valamint hogy a fiatalok körében magas lesz az ismertségük. A kutatás végkimenetele részben megerősítette ezeket a feltevéseket: a válaszadók 80%-a kipróbálta az elektromos cigarettákat, 69,3%-uk az adóbevételek csökkenését, 50,9%-uk a legális vállalkozások veszteségeit említette, és a hulladéktermelés környezeti hatása is felmerült. Azonban a vártnál alacsonyabb volt az „igen” arány (3%) a legális vállalkozások csődjeivel kapcsolatos tapasztalatokra vonatkozó kérdésnél, ami arra utal, hogy a jelenség kevésbé látható vagy dokumentált, mint gondoltam.

Szakmailag úgy vélem, sikerült elérnem a kitűzött célt. A kutatás átfogó képet adott az illegális dohánytermékek terjedéséről, a hozzáférhetőség percepciójáról, a felelősség megítéléséről és a lehetséges megoldásokról. A legális alternatívák bővítése (31,6%) és a szigorúbb ellenőrzések (27,8%) támogatottsága alátámasztotta a hipotézisemet a szabályozási intézkedések fontosságáról, miközben a fókuszcsoporthoz tartozók interjúk eredményeivel való összevetés megerősítette a kutatás megbízhatóságát. Az adatok elemzése során fejlesztettem az elemző készségeimet, és mélyebb betekintést nyertem a szociológiai és gazdasági kutatási módszerekbe, ami hozzájárult szakmai fejlődésemhez.

Személyes szempontból az írás folyamata kihívásokkal és egyben tanulási lehetőségekkel teli időszakot jelentett számomra. Eleinte nehézségeim voltak az adatok rendszerezésével és a hosszú szövegek megfogalmazásával, különösen a diagramok értelmezése és a következtetések levonása során. Az időnyomás és a téma komplexitása miatt néha bizonytalanságot éreztem, de a kutatás előrehaladtával egyre magabiztosabbá váltam. Az adatok elemzése során örömet találtam a mintázatok felismerésében, például az elektromos cigaretták dominanciájában vagy a „nem tudom” válaszok magas arányában, ami további kérdéseket vetett fel bennem. Az írás során sok időt töltöttem az irodalom áttekintésével és a szakirodalmi hivatkozások pontosításával, ami türelmemet próbára tette, de végül elégedettséggel töltött el, hogy egy átfogó és érdekes munkát hoztam létre. Ez a folyamat nem csupán a tudásomat bővítette, hanem a kitartásomat és az önálló problémamegoldó képességemet is fejlesztette, ami a jövőbeni szakmai tevékenységeim során is hasznomra válhat. Azért is választottam ezt a témát, mivel hosszú ideje érdekelt. Rengeteget láttam a környezetemben ezeket a termékeket és azt érzem, hogy sokkal több dolgot tudtam meg ezzel kapcsolatban, mint amire számítottam.

Mellékletek

Forrásjegyzék:

Felhasznált irodalom

1. Készenléti Rendőrség (2025): Közel ötezer doboz csempészett cigaretta. Forrás: <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/kozrendvedelem/kozel-otezer-doboz-csempeszett-cigaretta>
Letöltve: 2025.02.17
2. Wills, T. A., Sargent, J. D., Gibbons, F. X., Pagano, I. & Schweitzer, R. (2015): E-cigarette use and respiratory symptoms in adolescents. Tobacco Regulatory Science, 1(2), p. 127–132. Forrás: <https://doi.org/10.18001/TRS.1.2.3>
Letöltve: 2025.02.20.
3. Allen, J. (2020): The Global Illicit Tobacco Trade. Oxford University Press, Oxford. Smoke Free Partnership (é. n.): SFP-KIT – Dohányzásmentes partnerség útmutató. Forrás: https://www.smokefreepartnership.eu/images/TobTaxy/SFP-KIT_HU_v1-hungarian.pdf
Letöltve: 2025.02.26
4. Bálint, L., Török, R. & Farkas, Z. (2004): A dohányzás társadalmi meghatározottsága Magyarországon. Egészségtudomány, 48(3), p. 209–221.
5. Imperial Tobacco Magyarország Kft. (2023): Vállalati információk. Forrás: <https://www.imperialtobacco.hu>
Letöltve: 2025.03.04
6. Rowell, A., Evans-Reeves, K. & Gilmore, A. (2014): Illicit Tobacco Trade and the Internet. Tobacco Control, 23(4), p. 328–332.
7. BBC (2023): Elf Bar: The vaping waste problem. Forrás: <https://www.bbc.com/news/uk-65128723>
Letöltve: 2025.03.04
8. Tobacco Free Life (é. n.): History of Tobacco. Forrás: <https://tobaccofreelife.org/tobacco/tobacco-history/>
Letöltve: 2025.03.17
9. McNeill, A., Brose, L. S., Calder, R., Bauld, L. & Robson, D. (2020): Evidence review of e-cigarettes and heated tobacco products 2020. Public Health England, London.
10. Világgazdaság (2024): Illegális cigaretta: súlyos milliárdokat veszít a magyar költségvetés. Forrás: <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2024/09/illegalis->

[cigaretta-magyar-koltsegvetes](#)

Letöltve: 2025.03.17.

11. Joossens, L. & Raw, M. (2012): From Cigarette Smuggling to Illicit Trade. *Tobacco Control*, 21(2), p. 230–234.
12. Mintz, S. (1985): *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History*. Penguin, New York.
13. Gál, R. (2022): A fiatalok és az új típusú dohánytermékek – egy vizsgálat tapasztalatai. *Magyar Ifjúságkutatás*, 12(1), p. 45–62.
14. European Commission (é. n.): Dohányzás – Áttekintés. Forrás: https://health.ec.europa.eu/tobacco/overview_hu
Letöltve: 2025.03.21.
15. Hecht, S. S. (2012): Tobacco carcinogens, their biomarkers and tobacco-induced cancer. *Nature Reviews Cancer*, 3(10), p. 733–744.
16. British American Tobacco (2023): A Pécsi Dohánygyár története. Forrás: <https://www.bat.com>
Letöltve: 2025.03.21
17. Pollay, R. W. (1990): Propaganda, puffing and the public interest: The scientific smoke screen for cigarettes. *Public Relations Review*, 16(3), p. 27–42.
18. Royal College of Physicians (2013): *Smoking and mental health*. RCP, London.
19. De Leon, J. & Diaz, F. J. (2005): A meta-analysis of worldwide studies demonstrates an association between schizophrenia and tobacco smoking behaviors. *Schizophrenia Research*, 76(2–3), p. 135–157. Forrás: <https://doi.org/10.1016/j.schres.2005.02.010>
Letöltve: 2025.03.24
20. Barbeau, E. M., Wolin, K. Y. & Naumova, E. N. (2004): Tobacco advertising in communities: Associations with race and class. *Preventive Medicine*, 38(4), p. 488–495.
21. Allen, E. (2014): *Illicit trade in tobacco products*. Routledge, London.
22. Magyar Hírlap (2023): Az EU-ban és Magyarországon is nőtt az illegális cigarettapiac 2022-ben. Forrás: <https://www.magyarhirlap.hu/gazdasag/20230628-az-eu-ban-es-magyarorszagon-is-nott-az-illegalis-cigarettapiac-2022-ban>
Letöltve: 2025.03.24
23. Global Burden of Disease (2019): IHME, WHO. Forrás: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
Letöltve: 2025.04.01

24. Brown, K. (2018): Forced Labour in the Tobacco Industry. Cambridge University Press, Cambridge.
25. Philip Morris Magyarország Kft. (2023): Éves pénzügyi jelentés. Forrás: <https://www.pmi.com>
Letöltve: 2025.04.01.
26. Wills, T. A., Sargent, J. D., Gibbons, F. X., Pagano, I. & Schweitzer, R. (2015): E-cigarette use and respiratory symptoms in adolescents. Tobacco Regulatory Science, 1(2), p. 127–132.
27. UNODC (2020): Transnational Organized Crime Threat Assessment. United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna.
Európai Bizottság (2022): Dohánytermékek irányelve. Forrás: https://ec.europa.eu/health/tobacco/products_hu
Letöltve: 2025.04.05
28. Ambrose, J. A. & Barua, R. S. (2004): The pathophysiology of cigarette smoking and cardiovascular disease: an update. Journal of the American College of Cardiology, 43(10), p. 1731–1737.
29. KSH (2019): Az elmúlt tíz évben a dohányzási szokások nem változtak számottevően. Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/elef/dohanyzas_2019/index.html#a_zelmlttzybenadohnyzsizsoksoknemvltotakszmotteven
Letöltve: 2025.04.05.
30. Irány Online (é. n.): Mi az ÁFA és hogyan befolyásolja az egyes országok gazdaságát? Forrás: <https://iranyonline.hu/mi-az-afa-es-hogyan-befolyasolja-az-egyes-orszagok-gazdasagat/>
Letöltve: 2025.04.16
31. Bhatta, D. N. & Glantz, S. A. (2019): Association of e-cigarette use with respiratory disease among adults: a longitudinal analysis. American Journal of Preventive Medicine, 58(2), p. 182–190.
32. Wilbert, J. (1987): Tobacco and Shamanism in South America. Yale University Press, New Haven
33. Continental Dohányipari Zrt. (2024): 230 millió forint értékben jutalmazta munkavállalóit a Continental Dohányipari Zrt. Forrás: <https://continentaltobacco.com/230-millio-forint-ertekben-jutalmazta-munkavallaloi-a-continental-dohanyipari-zrt/> Letöltve: 2025.04.26

34. Európai Bizottság (2023): Dohányzás és halálozási statisztikák az EU-ban.
Forrás: https://ec.europa.eu/health/tobacco/statistics_hu
Letöltve: 2025.04.26
35. Európai Unió: A vámunió története és működése.
Forrás: https://europa.eu/european-union/about-eu/customs-union_hu
Letöltve: 2025.04.26.
36. KPMG (2022): Illegális cigarettakereskedelem Európában – 2022-es jelentés.
Forrás: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/06/illicit-tobacco-europe-2022.pdf>
Letöltve: 2025.04.12.
37. Nemzetközi Dohányzásellenes Szövetség (2021): Dohányzás és egészségügyi kockázatok.
Forrás: <https://www.tobaccoatlas.org/country/hungary/>
Letöltve: 2025.04.15.

Interjú kérdések

1. Mi jut eszetekbe az illegális kereskedelemről alapjáraton/dohánykereskedelem szempontjából?
2. Szerintetek milyen tényezők miatt kezdenek el az emberek illegális dohánytermékeket vásárolni?
3. Szerintetek mennyire érzékelhető Magyarországon az illegális dohánykereskedelem jelenléte? Milyen könnyen lehet hozzáférni ezekhez a termékekhez?
4. Mennyire tartjátok veszélyesebbnek az illegális dohánytermékeket az egészség szempontjából, mint a legálisakat?
5. Mit tartanátok hatékony lépésnek az illegális dohánykereskedelem visszaszorítására?
6. Van olyan külföldi példa, amit szerintetek érdemes lenne Magyarországon is alkalmazni?
7. Szerintetek milyen pozitív gazdasági hatásai lennének annak, ha sikerülne visszaszorítani az illegális dohánykereskedelmet és mit lehetne tenni a visszaszorítás érdekében?

Kérdőív kérdések

1.Neme

- Nő
- Férfi
- Nem szeretnék válaszolni

2. Lakhelye

- Főváros
- Megyeszékhely
- Város
- Község/falu

3. Életkora

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 55 felett

4. Legmagasabb iskolai végzettsége

- Általános iskola
- Középfokú végzettség
- Felsőfokú végzettség
- Egyéb

5. Ön dohányzik?

- Igen, rendszeresen
- Alkalmanként
- Nem dohányzom

6. Hallott már az alábbi illegális termékekről?

- Elektromos cigaretták (pl. Elf Bar)
- Illegális alkohol vagy dohánytermékek
- Hamisított gyógyszerek vagy étrend-kiegészítők

7. Próbált-e már elektromos dohánytermékeket? (Elf bar, poco, vozol)

- Igen
- Nem

8. Ön szerint mennyire könnyű hozzáférni ezekhez az illegális termékekhez Magyarországon?

- nagyon könnyű
- 5-egyáltalán nem könnyű

9. Ön szerint miért választanak az emberek feketepiaci termékeket?

- Alacsonyabb árak
- Legális alternatívák hiánya
- Kíváncsiság vagy divat
- Könnyebb hozzáférés (pl. online vagy informális csatornákon)

10. Véleménye szerint hogyan befolyásolja az illegális dohánykereskedelem a gazdaságot?

- Állami adóbevételek csökkenése
- Legális vállalkozások vesztesége
- Bűnszervezetek erősödése
- Új munkahelyek megszűnése

11. Ön szerint milyen intézkedések segíthetnék leginkább a feketepiac visszaszorítását?

- Szigorúbb ellenőrzések és büntetések
- Legális alternatívák bővítése
- Társadalmi tájékoztatás kampányok formájában
- Közösségi kampányok a fogyasztói tudatosság növelésére

12. Mennyire tartja súlyosnak az illegális dohánytermékek gazdasági hatását Magyarországon?

- 1- egyáltalán nem súlyos
- 2-nagyon súlyos

13. Tapasztalt már olyan esetet, hogy az illegális termékek miatt egy legális dohánybolt vagy más vállalkozás veszteséget szenvedett vagy bezárt?

- Igen
- Nem

14. Ön szerint milyen környezeti károkat okozhatnak az illegális dohánytermékek előállítása és szállítása?

- Erdőirtás
- Víz- és talajszennyezés
- Hulladékfelhalmozódás
- Nem tudom

15. Ha a legális piac bővülne (pl. elektromos cigaretták legalizálása), az hogyan hatna a feketepiacra?

- Csökkentené a feketepiacot, mert a legális alternatívák könnyebben hozzáférhetők
- Növelné a feketepiacot, mert az igény nőne, de a szabályozás nem lenne megfelelő
- Nem lenne jelentős hatása, mert az árkülönbség továbbra is fennmaradna
- Nem tudom megítélni

16. Mit tartana a leghatékonyabb gazdasági megoldásnak az illegális dohánytermékek visszaszorítására?